

Tuula Raukovaara

KOHTI EETTISEMPÄÄ VALMENTAJUUTTA HARRASTUSTOIMINNASSA

Onko valmentajien eettisyyden koulutusta käytännössä olemassakaan?

KOHTI EETTISEMPÄÄ VALMENTAJUUTTA HARRASTUSTOIMINNASSA

Onko valmentajien eettisyyden koulutusta käytännössä olemassakaan?

Tuula Raukovaara
Opinnäytetyö
Syksy 2015
Tanssinopettajan koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Tanssinopettajan koulutusohjelma, paritanssi (kilpatanssi)

Tekijä(t): Tuula Raukovaara

Opinnäytetyön nimi: Kohti eettisempää valmentajuutta harrastustoiminnassa

Työn ohjaaja: Anssi Kirkonpelto

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: syksy 2015

Sivumäärä: 44

Työni tavoitteena on kartoittaa valmentajien ja ohjaajien tietoutta eettisistä rajoistaan harrastustoiminnassa. Tutkin, onko eettisten rajojen kouluttamiseen keskitytty tarpeeksi harrastustoiminnassa, jossa usein toimitaan vapaaehtoisten valmentajien ja ohjaajien varassa, joilla on vähän kokemusta ja koulutusta valmentamiseen. Valmentajana ja ohjaajana vastuu on valtavan suuri, sillä valmentaja on nuorelle usein tärkeä auktoriteetti ja esikuva. Ilman tietoisuutta etiikasta ja koulutusta eettisistä toimintatavoista saattaa moni valmentaja pohjata toimintansa vain omiin kokemuksiinsa.

Työni alussa selvitän taustoja, miksi eettisen koulutuksen kartoittaminen valmentajille ja ohjaajille on mielestäni erittäin tärkeä aihe ja varsinkin alaikäisten harrastustoiminnassa toimiville valmentajille ja ohjaajille. Tämän ajatuksen pohjalta tein kvalitatiivisen teemahaastattelun Oulussa toimivien suurien joukkuelajiseurojen valmennusvastaaville. Tutkin, miten eettisten rajojen koulutus valmentajille on kyseisissä seuroissa järjestetty. Halusin kartoittaa, mitä eettisistä rajoista tiedetään ja kuinka ne käytännössä tiedostetaan. Samalla halusin myös selvittää, mitkä alueet ovat jääneet vain teorian varaan. Kysyin haastateltavilta myös terminologista tietoutta liittyen eettisyyteen, jotta voisin tarkentaa työssäni niitäkin termejä. Haastattelujen perusteella tein yhteenvedon siitä, onko koulutusta olemassa, missä määrin ja miten eettisiä toimintatapoja pitäisi valmentajille kouluttaa.

Kävin läpi Valtakunnallisen urheiluliiton Valo ry:n Nuori Suomi-aineistoa sekä muita tutkimuksia ja materiaaleja eettisyydestä liittyen opettamiseen ja valmentamiseen. Niiden perusteella tutkin, millä tavoin aihetta käsitellään valmentajien koulutusmateriaaleissa ja onko tätä aihealuetta selvästi sisällytetty koulutukseen. Haastattelujen ja taustamateriaalin pohjalta havaitsin, että eettisyyden koulutus on vähäistä tai jopa olematonta. Sen sisällyttäminen valmentaja- ja ohjaajakoulutukseen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jokaiselle valmennuksen osa-alueelle, oli tärkeää kaikkien haastateltavien mielestä. Taustamateriaalit tukivat samaa ajatusta. Lajiliitot mainittiin tärkeimpänä koulutuksen alullepanijana, jonka jälkeen tietous olisi jaettava seurojen koulutuksiin. Koulutuksen toteutus tulee olemaan suurin käytännön haaste kaikelle harrastustoiminnalle.

Haastattelut ovat työssäni urheilun puolelta, mutta eettistä aspektia ei voi ohittaa myöskään taidelajien harrastustoiminnan ohjaamisessa. Päinvastoin, kasvatusvastuu ja eettisyys koskevat meitä kaikkia aikuisia, jotka toimimme harrastustoiminnassa, oli ala mikä tahansa. Aiheesta on ilmassa paljon oletuksia ja sanahelinää, mutta koulutuksen käytäntö on vielä kirjavaa ja pirstaleista.

Asiasanat: etiikka, itsetunto, opettajat, valmennus, sosiaalinen vuorovaikutus, tasa-arvo

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme In Dance Teacher Education, Option of Dance Sport

Author: Tuula Raukovaara

Title of Bachelor's thesis: Towards more ethical way of coaching in extra-curricular activities

Supervisor: Anssi Kirkonpelto

Term and year of completion: Fall 2015

Number of pages: 44

The background for this thesis comes from my own career as a top athlete, what I have experienced, seen and read about outstanding coaches with understanding of their athletes and their own ethical boundaries. I have been lucky to have coaches with a professional and ethical approach towards coaching. Unfortunately, I have also seen, heard and read how many coaches and teachers have broken the ethical boundaries when it comes to handling their athletes or pupils. I hope this thesis clarifies, even little, where the limits should be. In the future this hopefully also helps athletes and pupils to recognize when they are mistreated, mentally or verbally, by their superiors.

This thesis was based on a qualitative interview and on material research about the subject. I interviewed the persons in charge of coaching in biggest sports clubs in Oulu area and one of the biggest dance sport clubs in Finland. The questions were about ethical vocabulary knowledge, their opinion about the importance of ethical boundaries and also about boundaries in general especially when coaching children under 18 years of age, but also all ages.

On the basis of these interviews and materials I wanted to clarify the need for code of ethics for all teachers and coaches of extra-curricular activities. The basic vocabulary will be explained and opened and I will go through possible ethical boundaries to be concentrated on and how their own role is to be considered in their work with children under 18 years.

Training awareness of ethical boundaries for coaches is minimal or at least not clearly identified. It is either nonexistent, based on assumptions or included briefly in social interaction training, which does not cover the whole ethical issue. Also when a certain field of sport is thought more as a manly sport, it is thought that ethics is not so much needed, even if all interviewees of all fields agreed that this is an important issue and not enough concentrated on. It is overlooked beside technical skills training. More heterogeneous sports seem to understand the subject more widely. Nevertheless, mental training was still the most essential field of education named by professional coaches in Finland. If even the professionals still feel the need for ethical knowledge, interaction and listening skills included in mental training program, should all these be included already in basic training for coaches nationwide?

In the future, I would like to make parents and also athletes of all ages realize the boundaries, how to notice any kind of physical or mental mistreatment and be able to deal with them. Success should not be the reason to close your eyes of wrong behavior. There is life after sports and art - all children should be able to continue it with a healthy self-esteem, self-respect and with a strong willpower to succeed in life.

Keywords: sport ethics, ethical boundaries, self-esteem, teaching, social interaction, code of ethics

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TUTKIMUSONGELMA.....	8
3	TUTKIMUSASETELMA	9
3.1	Haastateltavien seurojen perustiedot	9
3.2	Haastattelujen toteuttaminen	11
4	MITÄ EETTISYYS ON?	13
4.1	Sosiaalinen vuorovaikutus	14
4.2	Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä	15
4.3	Itsetunto	17
4.4	Valta-asema	18
4.5	Manipulointistrategiat.....	19
4.6	Painostukseen liittyvä ryhmäpaine	22
5	EETTISEN KOODISTON SISÄLTÖ HAASTATTELUJEN PERUSTEELLA	24
5.1	Käytöstavat.....	24
5.2	Vastuu	25
5.3	Koskettamisen rajat	27
5.4	Ihmisarvon kunnioitus	28
5.5	Puhetyyli.....	29
5.6	Urheilijan kuunteleminen	30
5.7	Yksityisyyden rajat.....	32
6	EETTISYYDEN KOULUTTAMISEN TOTEUTUS.....	34
7	POHDINTA.....	37
	LÄHTEET	41

1 JOHDANTO

Sain idean työhöni taitoluistelvalmentaja ja Suomen ammattivalmentajayhdistyksen puheenjohtaja Anu-Liisa Uotilan haastattelusta liris-lehdessä olleesta kommentista, jossa hän kertoo valmentamisen eettisyyteen pyrkimisen tavoitteesta erittäin kuvaavasti. ”Valmistamme parhaillaan valmentajien eettistä koodistoa, johon kuuluu myös kielenkäyttö. Kun menen työpaikalle jäähalliin, ei ole kiva kuulla ensimmäisenä, että Virtanen, kamat kaappiin saatana! Etenkin kun Virtanen on pituudeltaan 130 senttiä.” (Hatakka 2013, 19.) Oli vapauttavaa huomata, että Uotilaa on häirinnyt sama urheilun pimeys kuin minuakin. Jos rehellinen kilpailu ja toisen arvostaminen häviää, mitä meille jää jäljelle?

Itse entisenä huippu-urheilijana voin myös hyvin samaistua Kalevan artikkeliin, jossa entinen huippuratsastaja Mirella Lesonen toteaa: ”Valmentaja on maailman tärkein ihminen nuorelle urheilijalle, tärkeämpi kuin paras kaveri ja isompi auktoriteetti kuin äiti ja isä. Se on valtava vastuu.” (Kuusiluoto 2014, 12.) Olen nähnyt läheltä, miten valmentajan mielipide muokkaa nuoren ajattelevaan samoin, useimmiten hyvällä tavalla. Ikävä kyllä olen nähnyt myös negatiivisia seurauksia, eli nuorella ei ole enää omia mielipiteitä, vaan hän toistaa vain valmentajiensa sanomaa. Ymmärtävätkö ohjaajat ja valmentajat todella tämän vastuun vai käyttävätkö he urheilijoita omien päämääriensä toteuttamiseen?

Mietin pitkään, miten lähestyisin aiheitani, ja päädyin valmentajien eettisen koulutuksen tarpeen tutkimiseen. Haastattelin Oulussa toimivia suuria joukkuelajin seurojen, kuten Oulun Luistinseura ry:n, Oulun Kärpät 46 ry:n sekä Kellon Työväenvoimistelijat ry:n, valmennusvastaavia. Lisäksi haastattelin myös tanssiurheiluseura Turun Bolero ry:n valmennusvastaavia.

Tutkin, miten eettisten rajojen koulutus on järjestetty kyseisissä seuroissa, jotta saisin läpileikkauksen eri lajeista. Kävin läpi aineistoa, miten eettisyys mainitaan koulujen opettajien materiaaleissa tai esimerkiksi Nuori Suomi -aineistossa. Lisäksi tutkin useita eri lähteitä, missä sivuttiin etiikkaa opetuksessa tai valmennuksessa. Haastattelujen perusteella selvitin, onko koulutusta olemassa, missä määrin ja millaista koulutusta tarvittaisiin lisää.

Kaikessa lukemassani vahvistui ajatus, että tarve sisällyttää eettinen koulutus ohjaajien ja valmentajien valmentajakoulutukseen todellakin on ajankohtainen aihe. Lapset ja nuoret tarvitsevat terveen itsetunnon selviytyäkseen harrastuksissaan sekä elämässä harrastuksen ulkopuolella, myös

urheilu-uran jälkeen. Harrastuksen muuttuessa urheiluksi tai taiteen harjoittamiseksi, on edelleenkin vähintään yhtä tärkeää muistaa, missä yksityisyyden rajat valmentajan, ohjaajan tai opettajan suhteessa opetettavaansa menevät.

2 TUTKIMUSONGELMA

Teemanani on eettisyys ja oppilaiden kasvattaminen itsenäisiksi, kriittisesti ajatteleviksi yksilöiksi. Onko sen koulutukseen keskitytty tarpeeksi harrastustoiminnassa, jossa usein toimitaan vapaaehtoisten ohjaajien varassa? Valmentajana ja ohjaajana vastuu on todella suuri, koska valmentajaa kuunnellaan usein tarkemmin kuin koulun opettajaa tai vanhempia.

Onko oikein käyttää valtasuhdettaan oppilaaseen? Missä ikävaiheessa opettaja voi olla tasavertainen ystävä oppilaalleen? Ymmärtävätkö ohjaajat seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän sisällön ja erot? Nämä kysymykset ovat myöskin askarruttaneet mieltäni jo kuluneet 30 vuotta ja uskon, että en ole yksin mietteideni kanssa. En välttämättä saa työssäni selviä vastauksia edellä mainittuihin kysymyksiini, mutta haluan ainakin ymmärtää syvemmin niiden sisältämää sanastoa, liittyen valtasuhteisiin ja häirintään.

Tässä työssäni halusin kuitenkin ensin selvittää, miten eettisyys on sisäistetty, mitä pitäisi tehdä tilanteen edistämiseksi, sekä hieman avata, millaisia suurimpia eettisiä alueita pitäisi ymmärtää. Usein vain oletetaan, että asiat ovat kunnossa ja käsitteet ovat kaikille toimijoille selviä.

Halusin ottaa mukaan myös muita lajeja, jotta tanssi ei profiloituisi lukijalle ainoaksi lajiksi, jossa eettisiä rajoja ja niiden koulutusta tarvitaan. Mielestäni mikä tahansa harrastus on samassa tilanteessa määrärahojen, ja sitä myöden myös koulutettujen ohjaajien, puutteessa. Eettisyys ei myöskään automaattisesti parane vain sillä, että on ammattivalmentajia, vaan sillä, ovatko kaikki saaneet asiaan kattavaa koulutusta. Vaikka valmentajalla olisi pedagoginen tai psyykkisen valmennuksen koulutus, voi lajin oma maailma ja kirjoittamattomat säännöt viedä valmentajan mukanaan harmaalle alueelle eikä hän silloin ymmärrä toimivansa eri tavalla kuin muussa elämässään toimisi. Toiseksi kysymykseksi muotoutuikin siten eettisten rajojen koulutuksen olemassaolo, sen määrä ja toteutus harrastustoiminnassa käytännön tasolla.

Kysymykset, jotka haastatteluissa esitin kaikille valmennusvastaaville, koskivat eettistä sanastoa ja koodistoa, eettisyysasioiden koulutusta ja sen tarvetta. Halusin kuulla myös valmennusvastaavien käytännön työssä kohdattuja eettisen koodiston sisäistämiseen liittyviä ongelmia tai vahvuuksia. Halusin tietää, kuinka tärkeäksi haastateltavat kokevat eettisyyden valmennuksessa ja miten he ja heidän seuransa toteuttavat eettisyyden kouluttamisen käytännössä. Halusin tietää miten koulutus oli järjestetty ja ellei sitä ollut, kuinka se ratkaisisivat käytännön koulutuksen toteuttamisen.

3 TUTKIMUSASETELMA

Työni on kvalitatiivinen teemahaastattelu sekä eri lähteistä hankitun materiaalin vertailu ja tutkimus. Haastatteluista kartoitan, mikä eettisen koulutuksen tilanne ja tarve on harrastustoiminnassa. Näiden haastattelujen ja eettisyydestä kertovan materiaalin avulla kokosin muutaman alueen, joita voisi hyödyntää ohjaajien eettisten rajojen koulutuksessa.

Päädyin haastattelemaan Oulun alueella toimivia suurseuroja kuten Oulun Luistinseura ry:tä, Oulun Kärpät ry:tä sekä Kellon Työväen Urheilijat ry:tä. Lisäksi otin mukaan yhden Suomen suurimmista tanssiurheiluseuroista, Turun Bolero ry:n. Lisäksi tutkin seurojen nettisivustoilta, miten eettisyys näkyy jokaisen arvoissa tai koulutusmateriaaleissa.

3.1 Haastateltavien seurojen perustiedot

Keräsin taustatiedoksi seurojen jäsenmääriä tai muuten kokoa ilmaisevia tietoja. Lisäksi tutkin, miten eettisyys näkyy jokaisen mukana olleen seuran nettisivuilla. Kerron myös seurojen muita perustietoja. Kaikki koulutusmateriaali ei varmastikaan ole netissä löydettävissä. Lähdin kuitenkin siitä oletuksesta, että jos koulutuksessa sivutaan eettisiä asioita, haastatteleman valmennusvastaavat osaisivat kertoa siitä haastatteluissa.

Suurin osa suomalaisista urheiluseuroista toimii vapaaehtoisten valmentajien ja toimitsijoiden voimin, mikä on suuri voimavara suomalaisessa junioriurheilussa. Tämän vuoksi halusin ottaa työhöni mukaan omassa lajissaan jäsenmäärältään suuria seuroja. Liikunta tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet uusiin ihmiskontakteihin ja yhdessä toimimiseen, minkä vuoksi onkin tärkeää, että näitä mahdollisuuksia ei tehdä tarpeettoman vaikeiksi, esimerkiksi liiallisen keskinäisen kilpailun takia (Laakso 2007, 22).

Oulun Luistinseura ry

OLS eli Oulun Luistinseura ry on perinteisesti tunnettu jääpallosta, salibandystä ja jalkapallosta ja myös keilailusta, mutta tässä työssä haastattelin seuran jalkapallon junioritoiminnan valmennus-

vastaavaa. OLS tekee erittäin ja laajaa juniorityötä jalkapallossa, he ovat myös Sami Hyypiä-jalkapalloakatemian yhteistyöseura Oulussa. Seura on perustettu 1880 ja sillä on yhteensä noin 2500 jäsentä.

Seuran arvoja ovat perinteet, avoimuus, luotettavuus, yhteisöllisyys, yksilöllisyys, tavoitteellisuus ja pitkäjänteisyys. Seuralla on myös valtakunnallinen Fortum Tutor -ohjelma, jolla on tarkoitus kehittää juuri nuorten jalkapalloilijoiden valmennusta. Kohderyhmänä ovat alle 12-vuotiaiden valmentajat, jotka ovat usein työnsä ohella toimivia pelaajien vanhempia. Tutor-ohjelma tukee ja kouluttaa näitä henkilöitä ja pyrkii siten antamaan eväät amatöörivalmentajille. (Oulun Luistinseura ry. 2014, viitattu 30.11.2014.) Tässä oppaassa oli enemmänkin lajitaidollisia ohjeita, ei niinkään eettistä ohjeistoa, mitä jäin jälleen kaipaamaan. Oppaassa annettiin paljon tavoitteita, joita pelaajille piti opettaa ja miten heitä tulee kasvattaa, mutta en löytänyt vastaavia eettisiä tavoitteita valmentajille.

Oulun Kärpät 46 ry

Oulun Kärpät 46 ry:n osalta haastattelin junioritoiminnasta vastaavaa valmentajaa. Seura on perustettu 1946 ja sen perusarvoiksi luetaan pitkäjänteisyys, luotettavuus ja välittäminen. Strategisina arvoina seura luettelee kuusi aluetta: valmennuksen ammattimaistumisen laajeneminen, tasapainoinen talous, kansainvälistyminen, huippupelaajien tuottaminen edustusjoukkueelle, harrastepuolen kasvattaminen ja kehittäminen sekä yhteistyö Oulun Kärpät Oy:n kanssa. Jäseniä seurassa on reilu 1000. (Oulun Kärpät 46 ry 2014, viitattu 20.11.2014.) Näiden arvojen kohtaaminen käytännössä on tärkeä ja jatkuvasti kehitettävä osa-alue. Sen ansioista voitaisiin taata, että kaikki harrastajat saisivat taloudellisen ja fyysisen mahdollisuuden olla mukana rakastamassaan lajissa aikuisikään asti.

Seuralla on olemassa Kärppä-aapinen, jossa kerrotaan yleisesti eettiset ja koulutukselliset tavoitteet (Oulun Kärpät 46 ry. 2014, viitattu 21.11.2014). Oppaassa ei kuitenkaan kerrota, miten vapaaehtoiset valmentajat koulutetaan ja asetetut tavoitteet saavutetaan. Eettisten säännösten sivuaaminen tai mainitseminen oli kylläkin hyvin yleistä kaikilla seuroilla, joten Kärppien aapinen oli kuitenkin kattavampi sisällöltään kuin muilla. Jäin kuitenkin kaipaamaan tarkennusta nimenomaan valmentajille. Haastattelut olivatkin tärkeää täydennystä aiheeseen, kuinka eettisyyteen on panostettu läpileikkauksena koko seuran toiminnassa.

Kellon Työväen Urheilijat ry

KTU eli Kellon Työväen Urheilijat pyörittää voimistelujoukkueissaan yli 100 lasta ja nuorta sekä seuralla on myös voimistelujoukkueita 6-vuotiaista 20-vuotiaisiin saakka. Kaikki lajit ja jaostot mukana lukien seurassa on reilu 300 jäsentä. (Kellon Työväen Urheilijat ry 2014, viitattu 15.10.2014.) Seura pyrkii kouluttamaan ohjaajansa omista entisistä harrastajista ja seuralla on hyvä tukiverkosto uusille ohjaajille kokeneimpien ohjaajien avulla.

Virallista eettisten asioiden koulutusta ei seuralla valmennusvastaavan mukaan ole, mutta näistä asioista puhutaan seurassa, ja myös rajojen selkeyttämisen tarve tiedostetaan. Seuran nettisivuilla on kaikille toimijoille ohjeistukset toiminnasta, mutta suhteellisen yleispätevästi, kuten haastattelusakin tuli ilmi.

Turun Bolero ry

Turun Bolero on Suomen viiden suurimman tanssiurheiluseuran joukossa. Kilpailevia pareja seuralla on noin 60, jäseniä noin 450. Seura on yksi hyvää esimerkkiä näyttävistä tanssiurheiluseuroista, jolla on sivuillaan eettiset säännöt. Nämä säännöt ovat kuitenkin lähinnä yleispätevät raamit seuran jäsenille ja valmentajille. Boleron valmennusjohto koki myös itse selvemmin eritellyn ohjeistuksen tärkeäksi. (Tanssiurheiluseura Bolero ry. 2015, viitattu 18.9.2015.)

Organisaation keveys suuriin joukkueurheilun seuroihin verrattuna helpottaa seuran tiedonjakoa. Jokainen tuntee toisensa hyvin, ja tällöin valmentajapalavereissa voidaan käydä läpi myös eettisiä asioita. Nettisivuilla ei tätä asiaa mainittu, joten syvempi eettisten rajojen käsittely toimii tarvittaessa enemmän käytännön tasolla.

3.2 Haastattelujen toteuttaminen

Laadullisessa teemahaastattelussa on haastateltavien valinta tärkeää, ja tämän vuoksi halusin ottaa mukaan eri lajeja (Tilastokeskus 2015, viitattu 15.10.2015). Tiedän kaikki tanssiurheilun saralla olevat seurat Oulun alueella, joten päätin ottaa mukaan tanssiseuran muualta Suomesta objektiivisuuden säilyttämiseksi. Olin päättänyt kysymykset ja niiden teemat etukäteen ja pitäydyin niissä haastatteluissa aika hyvin. Yritin olla pohjustamatta aiheittani liikaa, jotta saisin mahdollisimman

selviä vastauksia ja mielipiteitä vastaajilta. Käytin referoitua litterointia, koska tavoitteeni ei ollut tulkita haastateltavien vastauksia, vaan poimia vain tarkasti rajatun aihe-alueen vastaukset. Pysin olemaan itse vain kirjaajana, sillä en tarkoituksellisesti halunnut lähteä tulkitsemaan selviä, osittain listamaisia, vastauksia. Aihe oli kaikille kuitenkin sen verran yllättävä, että ensimmäisiin vastauksiin en saanutkaan muuta kuin suhteellisen selviä listoja, mitä aiheeseen heidän mielestään sisältyy. Kahdessa viimeisessä vastauksessa liittyen koulutukseen ja sen toteuttamiseen pyysin haastateltavia selittämään hieman tarkemmin ajatuksiaan, ja tein koontini niiden sekä seurojen nettisivulta löytämäni materiaalin perusteella.

Kahta haastateltavista kävin haastattelemassa henkilökohtaisesti heidän seuransa toimistolla ja kirjoitin ylös heidän vastauksensa. Yhden haastattelun kävin puhelinhaastatteluna, koska tapaaminen oli aikataulujen puitteissa mahdoton sovittaa. Tämän haastattelun kirjoitin koko ajan samalla ylös referoiden vastaukset tarkasti kysymyksiin ja aiheeseen liittyen. Yhden haastattelun tein sähköpostilla, joten haastateltava sai kenties enemmän aikaa miettiä vastauksiaan. Toisaalta en tällöin haastattelijana päässyt edes alitajuisesti ohjaamaan hänen vastauksiaan, mitä henkilökohtaisissa haastatteluissa saattaa tapahtua. Sain mielestäni kuitenkin monipuolisia vastauksia, josta oli hyvä lähteä rakentamaan koontia ja pohtimaan aiheittani laajemmin taustamateriaalin verraten.

Kaikkien haastateltavien mielestä valmentajien eettinen tietoisuus oli tärkeä asia mutta vaikea laittaa selväksi koodistoksi ilman asiaa pureskelematta. Ensimmäinen havaintoni olikin, että eettisyys käsitetään kyllä yleisellä tasolla hyvin ja siihen sisällytetty arvomaailma nojautui usein yhteiskunnan yleisiin arvoihin. Toisaalta taas eettisyyden tarkempi tutkiskelu ja sen sanallinen selittäminen saatoin aiheuttaa hämmennystä.

4 MITÄ EETTISYYS ON?

Eettisyyden kantasana on etiikka, joka saa juurensa kreikankielisestä sanasta ethos, mikä tarkoittaa vakiintuneita tapoja. Ne kuvaavat yhteisön perustavia arvoja, tapoja tai uskomuksia (Dictionary.com LLC 2015, hakupäivä 14.10.2015). Etiikan tutkimusala selvittää moraalialia ja siihen liittyviä kysymyksiä. Etiikasta tutkitaan nimenomaan eettisen toiminnan periaatteita ja etiikka-hakusanana tuo esiin useiden eri ammattialojen eettisiä ohjeita. Opettajilla (Opetusalan Ammattijärjestö 2015, viitattu 10.10.2014; Giesen 2015, viitattu 23.10.2015), sairaanhoitajilla (Sairaanhoitajaliitto 2015, hakupäivä 22.9.2015), lastenhoitajilla (Suomen Lastenhoitoalan liitto 2015, viitattu 22.9.2015) tai esimerkiksi fysioterapeuteilla (Suomen Fysioterapeutit 2015, viitattu 22.9.2015) on omat eettiset ohjeistukset toimintansa tueksi. Kaikilla näillä ammattiryhmillä on myös peruskoulutuksensa puolesta koulutusta ja pohdintaa aiheeseen liittyen.

Etiikka tutkii myös oikeaa ja väärää, arvoja tai ihan yksinkertaisesti vain hyvää elämää. Etiikan suuntauksia on monia, mutta tässä työssä viitataan nimenomaan normatiiviseen etiikkaan, joka määrittää eettisiä sääntöjä eli normeja, joiden puitteissa toimitaan (Otavan Opisto 2015, viitattu 22.9.2015). Valmentamisessa eettisyyteen liittyy kaikki osa-alueet, mutta erityisesti tässä työssäni tuli esille juuri arvojen yhtenäistäminen seurojen valmennuspuolella.

Arvot eivät saisi olla vain kirjattuja ideaaleja, vaan niitä täytyisi noudattaa myös käytännössä. Eettisyyden pitäisi koskea kaikkea urheiluun liittyvää ja sen pitäisi kasvaa jokaisen ihmisen sisäلتä. Nuorella tai aloittelevalla valmentajalla ei välttämättä ole vielä karttunut sellaista viisautta tai laajempaa ymmärrystä, että hän osaisi luoda eettistä identiteettiään heti itse, vaan hän saattaa toistaa itse kokemaansa. Yhteiset koulutukset ja pelisäännöt auttaisivat heti alussa löytämään luontevammin yhteisön säännöt ja normit.

Halusin avata tässä luvussa näkymättömämpiä osa-alueita, joissa eettisten rajat helposti hämärtyvät. Yleisesti puhutaan usein, miten tärkeää itsetunto on kaikille. Tämä pitäisi erityisesti tiedostaa valmennettaessa urheilu-uransa tai harrastuksensa alkuvaiheessa olevia lapsia ja nuoria. Me valmentajat olemme kaikki kasvatusvastuussa, halusimmepa sitä tai emme. Valmentajien olisi myös välttämätöntä ymmärtää oma valta-asemansa, jotta henkistä tai fyysistä hyväksikäyttöä ei tapahtuisi. Rajojen vetäminen on aikuisten tehtävä ja urheilun parissa etenkin valmentajien vastuulla.

Vuorovaikutussuhteisiin liittyy usein myös ongelmallisuutta, jos eettiset periaatteet eivät ole selviä heti valmennuskoulutuksen alkuvaiheessa. Ylilyöntejä onneksi tapahtuu vähän, mutta yksikin tapaus on liikaa, jos nuoren harrastajan psyyke sen takia kärsii. Haluan käydä näitä osa-alueita läpi hieman tarkemmin, jotta eettisyys tulisi esille myös muissakin tilanteissa kuin sukupuolisessa ja seksuaalisessa häirinnässä. Näitä ongelmakohtia ovat yhtä lailla myös manipulointi, painostus sekä sosiaaliset vuorovaikutustaidot tai niiden puute. Kaikkien ohjaajien ja valmentajien pitäisi ymmärtää asian laaja-alaisuus ja sen kuinka pienet asiat voivat vaikuttaa lopputulokseen merkittävästi nuoren psyyken kasvamisen kannalta.

4.1 Sosiaalinen vuorovaikutus

Viestintä on sosiaalisen vuorovaikutuksen pohja. Se on sanallista tai sanatonta toimintaa, kuten puhuminen sekä eleet ja ilmeet. Lapsesta asti opitaan tulkitsemaan sanallista ja sanatonta viestintää. Tämän myötä opitaan ensin oman perheen ja sen jälkeen ympäröivän yhteiskunnan arvoja ja normeista. Kasvaessamme opimme yleiset sopivat käytöstavat tai miten eri tilanteissa toimitaan. Kauppilan (2005, 19) mukaan näistä rakentuvat sosiaaliset suhteet ja taidot, joiden käsitetään muodostavan sosiaalisen vuorovaikutuksen. Hän määrittelee sosiaalisen vuorovaikutuksen, *social interaction*, ihmisten väliseksi toiminnaksi erilaisissa ympäristöissä. Siihen liittyy aina edellytykset vuorovaikutukselle eli konteksti, tarkoittaen tilannetta ja paikkaa. Ilmeet, eleet ja teot ovat myös vahvaa vuorovaikutusta ja vaikuttamista eikä niiden voimaa saisi koskaan aliarvioida.

Sosiaalinen vuorovaikutus on valmentajien eettisen toiminnan yksi tärkeimmistä taidoista. Ilman vilpittöntä vuorovaikutusta suhde opetettaviin on yksisuuntainen sekä usein silloin myös autoritaarinen. Tällöin vapaa mielipiteiden vaihto ei toteudu. Sosiaalinen vuorovaikutus ei ole välttämättä synnynnäinen taito, joten sitäkin on opetettava jokapäiväisessä toiminnassa. Kauppila (2005, 22–24) mainitsee kehittämisalueiksi viestintätaidon, sosiaalisen kyvykkyyden, sosiaalisen havaitsemisen ja herkkyyden sekä empatian kehittämisen. Hyvä valmentaja on myös empaattinen (Hämäläinen 2008, 134).

Nyky-yhteiskunnan työ- ja opiskeluyhteisöissä, joissa korostetaan sosiaalisten taitojen tärkeyttä, on vaikeaa toimia ilman sosiaalisia taitoja, tai niiden puuttuminen koetaan alentavan ihmisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa etenemiseen (Isokorpi 2004, 13). Samoin taitoja korostetaan myös liikuntapedagogiikassa. Vuorovaikutustaitojen käytön täytyy ohjautua toista ihmistä kunnioittavaksi ja tasa-arvoiseksi asenteeksi, johon oppilaita pyritään kasvattamaan (Kauppila 2005, 141).

4.2 Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä

Seksuaalinen häirintä on ollut surullisen usein otsikoissa, ensin tanssissa, sitten taekwondossa ja nyt viimeisenä musiikinopetuksessa. Tämä termi on usein käytetty koulutusmateriaaleissa, mediassa ja koulutuksissa, mutta ovatko rajat kuitenkin hämärtyneet, koska näitä tapauksia edelleen tapahtuu? Suuria ongelmia on myös laissa lasten suojelemiseksi uusilta tapauksilta. Lasten kanssa toimivilta saa pyytää rikosrekisterin vain virka- tai työsuhteessa olevilta, jotka ovat vuoden aikana töissä kolme kuukautta tai enemmän. Jos henkilö toimii yksityisyrittäjänä sekä lisäksi lyhyitä jaksoja, hänen ei tarvitse hankkia minkäänlaista todistusta, eikä vanhemmalla ole sitä oikeutta pyytää. (Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä, 148/2014. 2 §; Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002. 2 §).

Rikosrekisteritietojen hankkiminen viranomaisilta jää tällä tavoin täysin vanhempien tai harrastajan omalle vastuulle. Tiedot pitää hankkia erikseen Suomen jokaisesta käräjäoikeudesta ja kaiken lisäksi viiden vuoden kuluttua rikoksesta tiedot häviävät rekisteristä, jolloin tekijä voi kaikessa rauhassa toimia jälleen lasten kanssa (Saari 2015, 18).

Mannerheimin Lastensuojeluliiton sivuilla kerrotaan sukupuolisen ja seksuaalisen häirinnän harmaista rajoista. ”Ehdottelu, vaatiminen ja fyysinen koskeminen sekä raiskaus tai sen yritys ovat seksuaalista häirintää. Häirintää voi tapahtua myös puhelimen ja internetin välityksellä. Sukupuolinen huomio muuttuu häirinnäksi jos sitä jatketaan, vaikka huomion kohde ilmaisisi sen olevan epämiellyttävää” (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2015, viitattu 10.9.2015).

Tarkemmin määriteltynä laissa selvitetään seksuaalisen ja sukupuolisen häirinnän eroa näin:

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tässä laissa sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan tässä laissa henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 609/1986. 7§.)

Seksuaalinen häirintä tarkennetaan Nuori Suomi-materiaaleissa seuraavasti:

Vihjailu ja seksuaalisesti värittyneet vitsit, seksuaalinen koskettelu, puhelinsoitot, tekstiviestit tai seksuaalissävytteiset kirjeet, halventavat ja seksistiset vitsit yleensä, seksuaalisten kuvien ja muiden materiaalien näyttäminen tai lähettäminen, toistuvat seksuaalissävytteiset ehdotukset tai seksuaaliseen käytökseen pakottaminen. (Koivisto & Tiihonen 2011, 9.)

Yhdysvaltojen Olympiakomitean valmentajien eettisessä koodistossa on vedetty selvät rajat. Valmentaja ei ole intiimissä suhteessa valmennettavaan tämän aktiiviuran aikana, eikä myöskään valmenna sellaista urheilijaa, jonka kanssa hänellä on ollut intiimi suhde. Valmentaja ei ole intiimisuhteessa myöskään entiseen urheilijaan, kun urheilijan aktiiviurasta on kulunut alle kaksi vuotta. Valmentaja ei ole intiimisuhteessa keneenkään urheilijaan, johon valmentajalla on pieninkin valtasuhde. Tämän koodiston päätavoite on suojella kaikkien niiden yksilöiden ja ryhmien hyvinvointia, joiden kanssa valmentajat työskentelevät. Koodisto pyrkii asettamaan myös ne perusarvot, joiden varaan valmentajien työ pitäisi nojautua. (United States Olympic Committee 2015, viitattu 1.10.2015.)

Itse sukupuolinen häirintä keskittyy taas enemmän nimittelyyn, jolla saadaan kohde tuntemaan itsensä noloksi tai jopa pelkäämään. Lisäksi siihen liittyvät vihjailevat eleet tai ilmeet sekä vartaloon, pukeutumiseen tai yksityiselämään liittyvät kysymykset. (MLL, 2015.) Tällainen häirintä ei ole siis seksuaalissävytteistä, joten sitä on usein jopa vaikeampi huomata. Sukupuolista häirintää on myös mahdollista tapahtua samaa sukupuolta olevien kesken, esimerkiksi naisvalmentajien toimesta tyttövalmennettavilleen, kun ylitetään yksityiselämän rajoja. Sukupuolista häirintää tapahtuu usein sosiaalisen median kautta, rivoina vitseinä tai heitteinä joten rajan ylityksiä on yhä vaikeampaa havaita tai ymmärtää.

Hämäläinen tuo esiin väitöskirjassaan, että jopa yli 50 % norjalaisista naishuippu-urheilijoista oli kokenut jonkin asteista seksuaalista häirintää. Tanskalaisessa tutkimuksessa 2 % tutkituista urheilijoista oli kokenut seksuaalista häirintää, mutta paljon suurempi joukko oli kohdannut valmentajan ei-eettistä käytöstä. Kyselyssä valmentajille paljastui valmentajien tietämättömyys häirintäpykälistä laissa sekä se, kuinka valmentajilla oli erittäin löyhä suhtautuminen heidän valmennettaviinsa. Kolme prosenttia valmentajista ilmoittivat kyselyssä, että olivat olleet intiimisuhteessa alle 18-vuotiaiseen valmennettavansa kanssa. Englannissa naisurheilijoiden läsnäolo esti miesurheilijoiden keskittymästä harjoituksiinsa, joten naisten piti poistua paikalta. (Hämäläinen 2008, 62.)

Ulkonäköön liittyviä kommentteja sanotaan julki paljon taitolajeissa, kuten voimistelussa ja eri tanssinlajeissa. Kehon jatkuva arviointi voi johtaa äärimmäisyyksiin ja ylilyönteihin. Haastatellessani joukkuelajien valmennusvastaavia myös heillä oli ollut ongelmallisia tilanteita, joissa pelaajalla oli selvästi ylipainoa tai jopa liiallista alipainoa. Se häiritsi kyllä lapsen jaksamista ja kehittymistä, mutta ei välttämättä vaikuttanut hänen taitotasoonsa. Asiasta puhuminen pitää näissäkin tapauksissa toteuttaa oikealla tavalla, ettei eettisiä rajoja rikottaisi.

Jos rajan veto on hankalaa, on valmentajan hyvä tehdä periaatepäätös, miten asian hoitaa. Taitoluisteluvalmentaja Valkama on tehnyt tietoisien valinnan, eikä koskaan puutu urheilijan painoon. (Kuusiluoto 2014, 12.) Suomessakin taitoluisteluvalmentajat punnitsevat luistelijaitaan, eikä tämä tapa ole poissuljettu myöskään baletin ja muiden tanssilajien sekä mäkihypyn tai korkeushypypääjien piireissä.

4.3 Itsetunto

Itsetunto eli omanarvontunto tarkoittaa tietoisuutta omasta arvosta. Se tarkoittaa itsekunnioitusta, ja sitä miten ihminen ajattelee itsestään. Se on positiivista realismia omista taidoista ja kyvyistä, liioittelematta tai väheksymättä niitä. (Suomen mielenterveysseura ry 2015, viitattu 16.10.2015.)

Itsetunto ei mielestäni useinkaan liity välttämättä siihen, kuinka menestyksekkäs ihminen todellisuudessa on. Kysymys on enemmänkin oman itsensä hyväksymisestä ja sitä, että uskoo vilpittömästi mahdollisuuksiinsa. Urheilijalla omiin mahdollisuuksiin uskomisen on vahvassa yhteydessä siihen, kuinka valmentaja puhuu valmennettavilleen. Olen kokenut ja nähnyt käytännössä, kuinka urheilija seuraa, yllättävänkin tarkasti, valmentajansa ilmeitä ja eleitä ja sitä, kuinka tasa-arvoisesti he kohittelevat valmennettaviaan.

Heikko itsetunto altistaa ongelmille. Vahvalla itsetunnolla varustettu ihminen selviää helpommin takaiskuista. Heikkoon tai selvästi heikentyneeseen itsetuntoon liittyy usein psyykkisiä häiriötiloja kuten pitkäaikainen masennus tai sosiaaliset pelot sekä ahdistuneisuus tai jopa paniikkihäiriöt, sillä se voi olla niiden syy tai seuraus. (Aho 1996, 15.) Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan (1998, 17) hyvän itsetunnon omaava ihminen havaitsee ja myöntää myös heikkoutensa ja puutteensa romuttamatta itseluottamustaan tai aiheuttaen jatkuvaa ahdistusta.

Olen kokenut käytännössä, kuinka hyvä valmentaja tuntee omat heikkoutensa pelkäämättä auktoriteettiasemansa menettämisestä. Hän on empaattinen ja ymmärtää silloin myös muiden heikkoudet ja vahvuudet. Tällaisella valmentajalla on mahdollisuus toimia ilman turhaa omanarvon pönkitämistä ja hänellä on realistinen asenne omiin kykyihinsä. Onneksi kuitenkin heikkoakin itsetuntoa pystyy kehittämään, joten harjoituksilla ja koulutuksella voitaisiin valmentajia auttaa tälläkin alueella.

Itsetunto on lapsen kehityksen tärkeimpiä rakennusaineita. Lapsen oma kokemus itsestään on verrattavissa siihen, kuinka lapsen omanarvontunne kehittyy. Siihen vaikuttavat lapsen käsitys itsestään fyysisen taitavuuden ja tunne-elämän puolella. Lisäksi siihen vaikuttavat lapsen sekä sosiaalisen että älyllisen pätevyyden alueilla pärjääminen. (Beurling 2011, 57.) Lapsen itsearvostuksen kehittymisessä valmentajan eettisyyden taito on suuressa roolissa. Harrastuksissa, koulussa ja kotona voi tapahtua päivittäin lapsen itsetuntoon vaikuttavia asioita, joiden vaikuttavuutta lapsen elämään ymmärretään vasta liian myöhään. Ammattikasvattajien, sekä myös vanhempien oma, hyvä itsetunto on tärkeä voimavara ja kehittyy positiivisessa ilmapiirissä. Urheilija, jolla on hyvä itsetunto arvostaa muidenkin onnistumisia ja uskaltaa yrittää. Valmentajien on huolehdittava, että palaute ja kokemukset palvelevat urheilijan omia tulos- ja liikuntatavoitteita, eikä vain valmentajan omia tavoitteita. Heidän on tärkeä tehdä urheilijalle selväksi kuinka tulokset mittaavat vain sen hetkistä omaksuttua lajiosaamista eivätkä urheilijan arvoa ihmisenä. (Danskanen 2011, 11.)

4.4 Valta-asema

Valta on perusluonteeltaan ihmisten välisiin suhteisiin liittyvä ilmiö. Kun puhutaan vallankäytöstä, on kyseessä inhimillinen vuorovaikutuksellinen kokemus, johon liittyy kokemus vallankäyttäjistä ja hänen vallankäyttönsä kohteena olemisesta. (Kuusela 2010, 18, viitattu 7.9. 2015.) Valta-asemaa kuvataan usein tilanteissa, joissa toinen henkilö on joko taloudellisesti, henkisesti tai asemaltaan vallan käyttöön mahdollistavassa asemassa toiseen ihmiseen nähden.

Valta-asemaa tässä työssä kuvataan valmentajan ja valmennettavan välisessä kanssakäymisessä. Mielestäni tämä olisi erittäin tärkeää jokaisen valmentajan ja ohjaajan muistaa.

”Ohjaajan tai valmentajan suhde nuoreen urheilijaan on aina valtasuhde. Nuori urheilija saattaa olla valmis tekemään mitä tahansa menestyäkseen ja onnistuakseen lajissaan,

jolloin he saattavat totella ja kunnioittaa kaikkia valmentajan ehdotuksia ja määräyksiä ilman omaa tahtoa. Valmennussuhteet ovat usein läheisiä, luottamuksellisia ja emotionaalisesti latautuneita.” (SLU 2011, 12, viitattu 29.9.2015.)

Valta-asema ruokkii usein helposti myös narsismia. Luin 1990-luvun Mirja Kalliopuskan artikkelia, missä hänen mukaansa valta-asemassa olevat narsistit, tarkoittaen artikkelissaan valmentajia, voivat toimia ei-eettisellä tavalla. ”Valta-asemassa olevat narsistit voivat ympäröidä itsensä ihailijoilla, jotka ovat heidän kaikkivoipaisuutensa laajentumia ja joita kohtaan he tuntevat vähän empatiaa. Ylläpitääkseen empatiaa näillä valmentajilla on suuri tarve kontrolloida ympäristöään ja olla äärimmäisen vaativia toisille.” (Kalliopuska 1994, 59.)

Tällainen valta-aseman pönkittäminen estää usein urheilijan oman henkisen kehityksen, kun taas terveellä narsismilla ja itsetunnolla varustettu urheilija kykenee menestymään myös kansainvälisesti. Terveeseen narsismiin liittyy urheilijan itsenäisyys ja pätevyys niin, että hän ei rakenna itsetuntoaan ulkoisella arvostuksella. Omiin kykyihinsä uskova urheilija haluaa näyttää osaamisensa maailmalle ja on sitkeämpi työntekijä kuin heikon itsetunnon omaavat urheilijat. He saattavat olla liiankin riippuvaisempia valmentajastaan tai hänen mielipiteistään, joten tilanne mahdollistaa valmentajan vallan väärinkäytön. Valmentaja määrää kaiken mitä urheilija saa tehdä, miten harjoitella ja kilpailla. Urheilijan itseohjautuvuus vähenee ja valmentajan valta kasvaa. Tämän vuoksi valmentajan ei pitäisi vahvistaa vain omaa valta-asemaansa, vaan hänen tulisi kehittää urheilijan itsetuntoa. (Kalliopuska 1994, 59.)

4.5 Manipulointistrategiat

Tawast on kerännyt pro gradu-tutkielmassaan psykologisen manipuloinnin sanaselitykset seuraavasti:

Kielitoimiston sanakirja määrittelee sanan ”manipuloida” seuraavasti: käsitellä vilpillisesti tai omavaltaisesti, peukaloida; muokata tai ohjailla mieliä haluttuun suuntaan. Sanan ”psykologinen” se määrittelee psykologiaan kuuluvaksi tai perustuvaksi, ihmistuntemusta osoittavaksi. Psykiatrian sanasto -teos määrittelee sanan manipulatiivinen hyväksikäyttäväksi. Se on taito saada muilta mitä haluaa ja se on kyky johtaa sekä valvoa muita itseä hyödyttävästi. (Tawast 2014, 21.)

Manipulointi on toisen ihmisen mielipiteiden ja tunteiden muokkaamista omille ja muille tarkoitusperille myönteiseksi. Edmuller ja Wilhelm ovat kehittäneet neljä kategoriaa manipuloinnista. Avaan tässä niistä kaksi. Manipulointia on olemassa poissulkevaa sekä läpivievää manipulointia. Näiden

pääasiallisena erona on, että poissulkemisessa ei ole henkilökohtaista tavoitetta, kun taas läpiviemisstrategiassa on pyrkimyksenä saavuttaa henkilökohtaiset tavoitteet. (Edmuller & Wilhelm, 2004, 15 – 18.)

Psykologista manipulaatiota käyttävät hyvin erilaiset ihmiset. Osa saattaa olla passiivisia, kun toiset taas saattavat olla päälleikävän aggressiivisia. Osa toimii suoraviivaisemmin ja toiset paljon hienovaraisemmin. Kaikista manipulaatiota käyttävistä on kuitenkin löydettävissä yhteisiä piirteitä, jotka ilmenevät heidän manipulatiivisessa käyttäytymisessään. He käyttävät keinoinaan esimerkiksi syyllisyyttä tai pelkoa, joskus jopa pakkoa. Painostuksen käyttö on monelle heistä avain tunteeseen omasta turvallisuudesta ja tilanteiden hallinnasta. (Tawast 2014, 26.) Tämän strategian avulla heidän alla kytevä epävarmuutensa vähenee.

Poissulkeva manipulointi

Poissulkevassa manipuloinnissa halutaan johtaa keskustelua johonkin haluttuun suuntaan. Tällaisia välineitä ovat esimerkiksi informaation pimittäminen, kysymysten väistäminen ja kokonaan vastaamatta jättäminen. Tällaisessa keskustelussa halutaan tarkoituksella johtaa harhaan ja kiinnittää kanssakeskustelijan huomio väärin asioihin, asioita ymmärretään myös tahallisesti väärin tai vaihdetaan aihetta. (Edmuller & Wilhelm 2004, 15 – 18.)

Tällaista manipulointia on usein työyhteisöissä, kun puhutaan työpaikkakiusaamistilanteista. Tätä tapaa voi myös tapahtua valmentajan toimesta urheilijaa kohtaan. Seuroissa hyvänä esimerkkitilanteena voisi olla vahvatahtoisemman joukkuepelaajan laittaminen ”ruotuun” jättämällä hänet valmentajan jakaman tärkeän informaation ulkopuolelle, tavoitteena valmentajan auktoriteetin säilyttäminen. Tätä voi myös tapahtua joukkueen, tai jopa seuran, sisäisissä konfliktitilanteissa, jossa yksi tai useampi joukkueen tai seuran jäsen halutaan eristää.

Läpivievä manipulointi

Läpivievä manipulointi voi olla valmentajan käyttämä tapa saada valmennettavat toimimaan ja ajattelemaan hänen haluamallaan tavalla. Tässä strategiassa käytetään vakuuttamaan pyrkiviä tai pyrkimättömiä keinoja.

Vakuuttamaan pyrkiviä keinoja ovat imartelu, tunnetasojen hyväksikäyttö sekä myös arvovallalla pelottelu tai näennäisargumenttien esittäminen (Edmuller & Wilhelm 2004, 15 – 18). Tällöin valmentaja esimerkiksi vakuuttaa, että urheilija ei tule koskaan menestymään lajissaan ilman häntä eikä urheilijalla ole mahdollisuuksia solmia minkäänlaista tukiverkostoa ilman juuri tätä kyseistä valmentajaa ja hänen kontaktejaan. Toisessa tilanteessa valmentaja voi viedä läpi tahtoaan myös imartelemalla urheilijan kykyjä, osoittamalla hänen olevan valmentajalle juuri se erityisen tärkeä valmennettava tai pyrkimällä tekemään yhteistyöstä läheisen myös urheilun ulkopuolisessa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Tällaiset tilanteet, missä valmentaja haluaa olla ystävän roolissa, voivat olla urheilijalle eettisesti ongelmallisia. Hämäläisen (2008, 113) mukaan osa urheilijoista oli kokenut valmentajan ystävyuden hämääväksi. Sosiaalisesti vapaamuotoisemmissa tilanteissa urheilijan oli sallittua sanoa mielipiteensä, mutta seuraavana päivänä se oli kostautunut esimerkiksi pelipaikan menettämisenä aloituksessa.

Vakuuttamaan pyrkimättömiä tapoja ovat valehtelu tai uhkailu tai jopa painostus. Myös ehdottoman vaihtoehdon esittäminen, henkilökohtaiset hyökkäykset, valikoiva tiedonjako sekä aikapaineiden luominen ovat vakuuttamaan pyrkimättömiä tapoja. (Edmuller & Wilhelm 2004, 15–18.) Näissä tilanteissa valmentaja voi kertoa faktoina itse valitsemiaan totuuksia muiden henkilöiden sanomista tai esimerkiksi pätevyydestä ja tällä tavoin muokata urheilijan ajatusmaailman mieleisekseen. Ehdottoman vaihtoehdon esittäminen voisi esimerkiksi olla tilanne, jossa valmentaja ilmoittaa, että jos urheilija ei toimi juuri hänen ohjeidensa mukaisesti, niin kaikki yhteistyö loppuu valmentajan ja urheilijan välillä ja silloin urheilija ei enää menestykään.

Myös USA:n olympiakomitean eettisessä koodistossa valmentajille oli erikseen mainittu, kuinka valmentajan pitää pidättäytyä kaikesta painostamisesta, vaikutusvaltansa käyttämisestä tai muusta urheilijan johdattelusta omien päämääriensä tai etujensa ajamisessa. Tähän aiheeseen liittyen koodistossa oli useita. Koodistossa käytetty sana *integrity* tarkoittaa rehellisyyttä, korkeaa moraalialia ja suoraselkäisyyttä (Hurme & Pesonen 1978, 502). Sana tarkoittaa myös oman valta-aseman hyödyntämisen käyttämättä jättämistä tai olemalla harhaanjohtamatta muita osallisia. Toisten mielipiteiden kunnioittaminen, pidättäytyminen millään alueella olevista hyväksikäyttävistä suhteista ja valmennuksen objektiivisuuden säilyttäminen nöyryyttämättä urheilijaa oli myös mainittu. (United States Olympic Committee 2015, viitattu 1.10.2015.)

4.6 Painostukseen liittyvä ryhmäpaine

Painostus liittyy vahvasti edelliseen läpiviemisstrategiaan, mutta painostukseen sisältyy myös ryhmäpaine. Ryhmäpaine on yksi voimakkaimmista suostuttelukeinoista saada yksilö käyttäytymään ja ajattelemaan ryhmän mukaisesti ja muokata hänen arvomaailmansa ryhmän johtajan, eli tässä tapauksessa valmentajan toiveiden mukaisesti. Ryhmäpaineen vaikutus on todettu useissa eri tutkimuksissa. Kuuluisimmat ovat esimerkiksi Stanfordin vankilakoe (Zimbardo 1999–2015, viitattu 15.9.2015) sekä Stanley Milgramin tekemä Milgram-koe (Ahokas 2015, viitattu 15.9.2015). Molemmissa kokeissa ryhmäpaine ja painostus saivat mukanaolijat tekemään jopa epäinhimillisiä asioita, koska he samaistuvat ryhmäänsä niin voimakkaasti.

Facebook on hyvä nykyaikainen esimerkki sosiaalisen median aiheuttamasta ryhmäpaineesta, jossa samankaltaistuminen on nuorille tärkeää ja yksilölliset mielipiteet saatetaan teiltä. Mediassa käsitellään usein nettikiusaamista ja netin eettisiä ongelmia, samoin kotona ja kouluissa opetetaan vastuullista nettikäyttäytymistä. Tämän vuoksi sosiaalisen median omat reilun pelin säännöt olisi tärkeä käydä uudelleen läpi myös valmentajille sekä nuorille urheilijoille (Etiikka.fi 2015, viitattu 15.10.2015).

Ryhmäpaineeseen liittyvät hyvin läheisesti lajien omat alakulttuurit eli kirjoittamattomat säännöt. Tehdään kuten lajissa kuuluu tehdä ja on ennenkin tehty. Nuuskan ja alkoholin käyttö liitetään vahvasti joukkuelajeihin, ja ilmiö on ollut usein näkyvissä myös mediassa. Vaikka kukaan seuratovereista ei painostaisi, niin tehdään kuten isommatkin. Jos valmennusjohto tämän hiljaisesti hyväksyy, meidän valmentajien olisi kaikkien mietittävä millaisen mallin laji antaa nuoremmille urheilijoille? Nuuskan käyttö on yleistä joukkuelajeissa, kuten esimerkiksi jalkapallossa, jääkiekossa ja salibandyssä. Vanhempien pelaajien malli tekee nuoremmille pelaajille käytöstä kieltäytymisen liian vaikeaksi juuri ryhmäpaineen takia. Joukkueessa on tärkeää kuulua porukkaan ja olla kuten muutkin. Mallintaminen on sallittua lajin hengessä.

Samaa painetta ei taitolajien puolella ole nähtävissä. Kun mallia ei ole, nuoren on helpompi tehdä itsenäisiä päätöksiä. Taitolajeissa puhutaan taas enemmän ulkonäköön liittyvistä asioista, kuten kuinka pieni tai laiha tai kevyt on oltava menestyäkseen. Näistäkin asioista keskusteleminen valmentajien kesken valmennuskoulutuksen alussa olisi varmasti avartavaa. Keskustelut voisivat antaa keinoja ehkäistä monen nuoren urheilijanalun ryhmäpaineen mukana toimimista, niin päihdyttävien aineiden käytössä kuin kehonkuvan vääristymissäkin.

5 EETTISEN KOODISTON SISÄLTÖ HAASTATTELUJEN PERUSTEELLA

Kokosin haastatteluista ensin usein toistuvat sanat tai ideat, jotta näkisin, millä sanastolla valmennusvastaavat nimeävät eettisyyden ja sen koulutuksen tarpeen. Ensimmäinen kysymys sisälsi tietoa siitä, mitä valmennusvastaavat käsittävät eettiseen koodistoon kuuluvaksi. Kaikissa haastattelujen vastauksissa tulivat esiin käytöstavat, vastuu, koskettamisen rajat, ihmisarvon kunnioitus, puhetapa ja urheilijan kuunteleminen. Näitä samoja ominaisuuksia tuli esille niin Bergin (2014, 82 – 83) artikkelin vanhempien haastatteluissa, kun he kertoivat toiveistaan koskien hyvää valmentajaa, kuten myös Härmäläisen tutkimissa urheilijoiden pääsykoeaineissa (Härmäläinen 2008, 41–42, 134).

Yhden haastateltavan mainitsema osa-alue oli monikulttuurisuuden huomioiminen sekä toisen haastateltavan mukaan lajinomaisten taitojen opastaminen. Näistä ensimmäisen sisällytin ihmisarvoon ja jälkimmäisen vastuuseen liittyväksi, enkä käsitellyt niitä erikseen.

Kysymykseni olivat seuraavat:

- 1) Mitä ajattelet ohjaajan/valmentajan eettiseen koodistoon kuuluvan?
- 2) Onko seurassanne olemassa minkäänlaista ohjeistusta/koulutusta asiaan?
- 3) Millä tavalla ajattelet, että koulutuksessa ja käytännössä eettisiä rajoja pitäisi painottaa tai kouluttaa ja miten asiassa pitäisi sinun mielestäsi edetä?
- 4) Kuinka tärkeäksi koet asian informoitavaksi, kun esim. lasten ja nuorten valmennuksessa/ohjauksessa käytetään paljon ei-ammattivalmentajia (tarkoittaa esim. vanhempia ja nuoria harrastajia) tai myös ulkomaalaisia valmentajia?

5.1 Käytöstavat

Valmentajan käytöstavat koskivat lähinnä esimerkillistä toimintaa valmentajana, kuten kilpailumatkoilla alkoholin, tupakan ja nuuskan käyttöä sekä valmentajan tapaa käyttäytyä muita ihmisiä kohtaan ja hänen puheitaan yleisesti. Myös valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston VAKAVA-aineistossa 2014 sivuttiin tätä aihetta juuri niissä tilanteissa, kun valmentajana on yksi vanhemmista, ilman pedagogista ja eettistä koulutusta. Artikkelissa pohdittiin vanhempien ja valmentajien näkemyksiä urheiluseurojen kasvatustehtävistä. Erityisesti mieleeni jäi kahden valmennuksessa toimivan isän omat ennakoasenteet vähemmistöryhmiä tai yksinhuoltajia kohtaan.

Heillä oli oletus, että heidän oma tapansa oli paras tapa kasvattaa. Isät kokivat, että oli opetettava käytöstapoja ja miehen mallia, koska niitä ei ollut ”tietynlaisissa” perheissä. (Berg 2014, 78.) He loivat kommentteillaan kuvan toisten perheiden puutteellisesta vanhemmuudesta.

Artikkeli kuitenkin toteaa urheiluseurojen kasvattajaroolin suureksi, joten myös käytöstapojen kouluttaminen valmentajille on tärkeää. Kun pedagoginen ja eettinen koulutuspaketti puuttuu, niin usein toiminta tapahtuu valmennuksessa omien arvojen mukaisesti eikä riittävää neutraalia katsantokantaa ole edes pohdittu. Joukkuelajeissa tapahtuu epäoikeudenmukaisia tilanteita liittyen pelauttamiseen tai valmentajien puhekieli ei vastaa tasapuolisuuden tavoitetta. Näitä tilanteita voitaisiin kenties välttää riittävällä eettisellä koulutuspaketilla heti valmentajien alkutaipaleella. Lisäksi olisi tärkeää jakaa eettistä tietoutta myös urheilijoille ja heidän vanhemmilleen, jotta he tunnistaisivat jo hyvissä ajoin, milloin eettisyyden rajat valmennuksessa ovat hämärtyneet.

Urheilijoiden tarinoissa kuvattiin valmentajan huonon käytöksen aiheuttaneen urheilijalle suuria pettymyksen tunteita, kun hänen ihailemansa henkilö toimi epärehellisesti, epäurheilijamaisesti tai ei-eettisesti (Hämäläinen, 2008, 49–50). Tämä vaikutus tulisi meidän kaikkien valmentajien tiedostaa, jotta hallitsisimme käytöstämme.

Useiden netistä löytämieni seurojen sivuilla oli todella kattavia lajivalmennuksen oppaita valmentajille, joissa myös edellytettiin heidän opettavan lapsille eri kehitysvaiheissa käytöstapoja, sitoutumista ja täsmällisyyttä. Missään oppaassa ei kuitenkaan ollut vaatimuksia tai ohjeita itse valmentajille, kuinka ja millä perustietoudella heidän pitäisi näitä asioita opettaa. Mielestäni ilmaan jäi paljon oletuksia siitä, että valmentajalla on automaattisesti tiedossa pedagogiset ja eettiset toimintaperiaatteet, eikä tilanne käytännössä näin kuitenkaan aina ole.

5.2 Vastuu

Vastuu mainittiin myös lähes kaikkien haastateltavien listoilla. Vastuulla haastateltavat tarkoittivat valmentajien vastuuta lasten turvallisuudesta, vastuun kantamista omasta kouluttautumisestaan ja sitoutumisestaan valmennustyöhönsä. Yhdellä seuralla oli ohjeistuksena, että kaikille lapsille pitää odottaa hakija harjoitusten päättyessä, ketään ei saa jättää yksin. Tämä oli hyvinkin selvä seurojen valmennukselle asettama sääntö vastuun kantamisesta, mutta usein esimerkiksi nuoremmat valmentajat eivät tätä olleet sisäistäneet ennen kuin asiasta oli mainittu. Opettajille tällainen laillinen

vastuu opetetaan jo opettajankoulutuksessa. Vastuuseen koettiin sisältyvän myös kilpailumatkoilla valmentajan ja nimettyjen huoltajien majoittuminen samassa paikassa lasten kanssa, mitä ei kaikissa lajeissa mainittu tai nettisivuilla kerrottu erikseen.

Kaikki valmennusvastaavat olivat myös samaa mieltä, että vastuuseen kuului myös valmentajan oman kouluttautumisen pitäminen ajan tasalla, jotta valmennuksen laatu säilyisi hyvänä. Koulutuksen järjestäminen oli muissa lajeissa hoidettu seurojen puolesta erilaisilla koulutuspäivillä, mutta tanssiurheilussa valmentajat taas ovat usein palkallisia valmentajia eivätkä vapaaehtoistyössä, joten heillä kouluttautuminen on täysin oman aktiivisuuden ja taloudellisten mahdollisuuksien varassa. Lajiliitto kouluttaa vain peruslajikoulutukset, mutta nekin ovat kaikki maksullisia eikä seuroilla ole usein varaa maksaa niitä edes seuran amatöörivalmentajille, saati sitten ammattivalmentajilleen.

Suomen Ammattivalmentajien puheenjohtaja Erkki Westerlund perää myös valmentajien arvope- rustassa vastuuta omasta ammattitaidostaan. Hänen ja huippu-urheilun arvostusta työstäneen muutosryhmän loppuraportissa todetaan kuinka arvostus tulee valmentajan itse ansaita tuntemalla omat vahvat ja heikot puolensa sekä olemalla oma itsensä. Valmentaja myös tuntee vastuunsa itsensä jatkuvaan kehittämiseen sekä muiden valmentajien kanssa yhdessä tekemiseen, joka on valmennuksen ydintä. Westerlund toteaa, että valmentajan oman osaamisen kehittäminen, terveellä arvopohjalla, on yksinkertaisin keino kasvattaa huippu-urheilun arvostusta. (2015, 30–31.)

Vastuuseen sisällyttäisin itse myös kasvatuksellisen vastuun, joka on muutakin kuin käytöstapoja. Kasvatuksellinen vastuu on olemassa, vaikka valmentaja olisi vieraileva fysiikkavalmentaja, ko- reografi tai mestariopettaja. Jokainen meistä jättää oman jälkensä urheilijan uraan. Olenkin eri mieltä niiden valmentajien kanssa, jotka sanovat opettavansa vain lajitietoutta tai tekniikkaa.

Pienikin sana, lause tai ele voi luoda hyväksynnän tai väheksynnän ilmapiiriin, joten myös urheilijan kanssa vähemmän tekemisissä olevien ihmisten täytyy sisäistää oma kasvatusvastuunsa. Nämä valmentajan mielestä pienet asiat voivat tehdä suuren vaikutuksen nuoreen urheilijaan. Hän saat- taa tulevaisuudessa jatkaa valmentajaltaan oppimalla samalla tyyllillä, kun joskus itse siirtyy val- mentajan rooliin. Tällaiset valmennettavat jatkavat eteenpäin oppimaansa väheksynnän ilmapiiriä, huolehtimisen ilmapiiriä, rangaistuksien ilmapiiriä tai juuri sitä ilmapiiriä, mitä he itse ovat valmen- tajiiltaan perintönä saaneet.

Sitoutuminen oli myös kaikkien valmennusvastaavien ja myös Bergin artikkelin vanhempien toive eettisestä valmentajasta (2014, 82–83). Valmentajalla olisi täten oltava lajilliset asiat hallussa sekä tietous joukkueen lapsista yksilöinä. Omassa kasvattiseurassani olen oppinut sitoutumisen mallin valmennettaviini, mikä tarkoittaa pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä tulevaisuuteen katsoen. Valmennettavatkin ymmärtävät silloin paremmin sitoutumisen omaan seuraansa, jos valmennus näyttää siihen mallia. Valmentajana tiedän tällöin kaikkien harrastavien lasten nimet, pyrin oppimaan heidän luonteenpiirteitään sekä tutustumaan heidän vanhempiinsa.

5.3 Koskettamisen rajat

Tämä alue aiheutti eniten keskustelua, sekä koskettamisen että myös henkilökohtaisen tilan osalta. Varsinkin taitolajien haastateltavat ilmaisivat erikseen koskettamisen rajojen ymmärtämiseen ohjattuja tehtäviä, jotka sisällytettäisiin valmentajien eettiseen koulutukseen. Joukkuelajien puolella koettiin lisäksi myös, että valmentajille olisi painotettava erilaisuuden ymmärtämistä ja eri yksilöiden henkilökohtaisen tilan ymmärtämistä käytännössä. Tällä haastateltavat tarkoittivat esimerkiksi sitä, kuinka jokainen lapsi kokee koskemisen eri tavalla. Toiset ovat herkempiä jo pienimmästä kosketuksesta. Toiset taas eivät koe kosketuksen häiritsevän ollenkaan, vaan kokevat sen auttavan positiivisesti heidän liikkeidensä ohjaamisessa.

Miten ja missä rajoissa valmentaja saa koskettaa, olisi siis tarpeellista ohjeistaa. Lisääntyvä naisten määrä harrastuksissa ei automaattisesti takaa eettisesti herkempää ja kasvatuksellisesti tietoisempaa toimintaa, ellei koulutusta ole. Tärkeintä olisikin, että saadaan mahdollisimman laajalla pohjalla erilaisia sidosryhmiä yhteistoimintaan, jotta se olisi moniarvoisempaa. Toiminta olisi silloin monipuolisempaa ja erilaisten ihmisten tarpeiden huomioonottamista inhimillisellä ja luonnollisella tavalla. (Koivisto 2002, 29.)

Koskettamisesta puhutaan Nuori Suomi -oppaassa ”Lupa puuttua, Lupa välittää” ja siinä todetaan, että koskettamiselta ei voi valmentaessa välttyä, mutta tavan koskettaa voi opetella sellaiseksi, ettei se ylitä yksityisyyden rajoja. Samalla kuitenkin on huolehdittava, että ohjaava koskettaminen ja kannustava kosketus ei saa tulla kielletyksi (Koivisto ym. 2002, 8). Koskettamisesta pitää kuitenkin aina kertoa lapselle esimerkillä: ”Nyt kosketan sinua selkään ja liikutan sitä.” Näiden rajojen on oltava selvät, millainen koskettaminen on oikein. Kun valmennussuhde on jatkunut jo pidempään ja sallitun koskettamisen rajat on opittu, niin väärinkäytöksiä mahdollisuus vähenee.

Joukkuelajeissa, henkilökohtaisesta tilasta puhuttaessa, tuli ilmi muun muassa se, miltä etäisyydeltä joukkueelle puhutaan. Eräässä palautteenantotilanteessa valmentaja oli mennyt lähelle jokaisen pelaajan kasvoja ja osa nuorista pojista oli haastateltavan mukaan saattanut tuntea tilanteen ahdistavaksi, koska heidän henkilökohtainen tilansa olisi ollut tarpeen olla suurempi. Valmennusvastaavien mukaan näistä asioista olisi hyvä keskustella mahdollisimman alkuvaiheessa valmentajakoulutusta.

5.4 Ihmisarvon kunnioitus

Ihmisarvon kunnioittamiseen tässä työssä sisällytetään myös tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus. Ihmisarvon kunnioittaminen tarkoittaa sitä, että kaikilla ihmisillä syntyessään on jo oma arvonsa, se on kaikkien oikeus ja se on jakamaton. Ihmisoikeudet edellyttävät YK:n määritelmän mukaan tasa-arvoista kohtelua muun muassa sukupuoleen, ikään, kansallisuuteen, uskontokuntaan tai seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta (Suomen YK-liitto 2015, viitattu 22.9.2015). Jakamattomuus tarkoittaa, että kenelläkään ei ole oikeutta riistää toiselta jo syntyessä saatua ihmisarvoa.

Haastatteluissani haastateltavat tarkoittivat ihmisarvolla erityisesti lasten ja ihmisoikeuksien kunnioittamista, valmennettavien tasapuolista kohtelua heidän taitotasostaan huolimatta ja kaikkien huomioonottamista. Heidän mukaansa pitäisi pyrkiä luomaan kaikille harrastajille tasa-arvoiset mahdollisuudet harrastaa, edetä harrastuksessaan, tietenkin kaupunkien infrastruktuurin ja niiden luomien harrastustilojen sekä budjetin antamien mahdollisuuksien mukaan.

Suomen Liikunnan ja Urheilun, eli nykyisen Valo ry -yhteisön tavoitteena on ”toteuttaa ja edistää tasa-arvoista liikuntakulttuuria, jossa kaikilla Suomessa on yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa, toimia ja päättää liikunnassa ja urheilussa” (Koivisto 2011, 13). Tämä tilannehan ei aina toteudu lajien kattojärjestöjen toimesta, kun vertaillaan esimerkiksi vain Suomen maantieteellisten rajojen mukaista eri urheilulajien kehittymistä alueellisesti. Urheiluliitoissa ajetaan usein helposti Etelä-Suomen asioita ja etuja, joten koko Suomen kehittyminen unohdetaan. Tästä ovat hyviä esimerkkejä tanssiurheilun aluekilpailujärjestelmän epätasainen taitoluokissa etenemisen aikataulu sekä jalkapallon Etelä-Suomi-painotteisuus.

Ihmisarvon kunnioitus tulee esille harrastustoiminnassa myös kaikessa siinä, miten tasa-arvoisesti valmentaja kohtelee valmennettaviaan, ottaa heidän mielipiteensä huomioon, kunnioittaa heidän yksityisyyttään ja arvostaa heidän erilaisuuttaan.

5.5 Puhetyyli

Kuten jo työni alussa Anu-Liisa Uotilan lainauksessa oli nähtävissä, ei valmentajien puhetyylin tarkkaileminen ja hallinta ole aina kurissa. Varsinkin valmennettaessa alaikäisiä tähän pitäisi kiinnittää huomiota, vaikka oma arkipuhetyyli olisikin mitä tahansa. Valmentajan kiroilu, haukkuminen epäonnistumisissa, halveksuva tai vähättelevä äänensävy toisia puhuteltaessa on äärimmäisen huono esimerkki valmennettaville, mutta edelleen lehdissä näkyy seuraavia kommentteja mielipidepalstoilla: ”Juniorijääkiekkoilijoiden valmentaja huutaa, piruilee eikä ohjaa. Niitä heikoimpia, joita joku muu aikuinen puolustaa, syyllistetään. Eihän töissäkään saa tehdä niin.” (Forum24, 2015, viitattu 16.12.2014.)

Tämä edellinen lainaus on vain yksi esimerkki, koska samankaltaisia mielipidekirjoituksia on valittavan usein liittyen joukkuelajeihin. Työpaikkakiusaamiseen puututaan yhä tiukemmin, mutta harrastustoiminnassa aikuinen valmentaja tai joukkuekaverit saavat kiusata. Onko huono käytös oikeutettua, kun on kyse tuloksista ja kunnianhimosta?

Sukupuolittunut puhetyyli on edelleen vallalla mediassa ja siten myös usein tapana miesvaltaisissa joukkuelajeissa. SLU:n Reilun pelin käsikirjoissa kerrotaan sukupuolitietoisesta arjesta osuvasti.

Hyvässä seurassa edistetään aidosti tasa-arvoisten käsitysten juurtumista liikunnan ja urheilun arkitilanteisiin. Esimerkiksi sellaiset termit kuin ”neitipalloilu” ja ”hamekiekkailu” viestittävät, että toinen sukupuoli on huonompi; ”neitipalloilu” on epäonnistumista ”oikeassa” palloilussa. Tällaiset käsitteet asettavat häpeän ja voittamisen samalle vaakalaudalle. Niiden käyttö laskee kynnystä loukata toista sukupuolta myös muulla tavoin. (Koivisto 2011, 22.)

Puhetyylillä on valtava voima, sillä voi alistaa tai nostaa toisen ihmisen, joten sen käyttöön pitäisi kiinnittää tarkasti huomiota myös valmennustyössä. Puhetyyliä voi harjoitella, joten eettisyys pitää sisällään myös valmentajien kesken harjoitettavaa monitorointia esimerkiksi kilpailun tai pelin jälkeisessä palautteenannossa. Kannustava puhetyyli on aina parempi tapa kehittää urheilijan suori-

tusta kuin suorasukainen haukkuminen. Hämäläinen (2008, 39) puhuu urheilupuheesta, millä valmentaja sai urheilijan parempiin suorituksiin. Voidaan miettiä, onko kaikki urheilupuhe aina eettistä. Urheilupuheen ollessa valmentajan omien suoritusten yliveraiseksi nostamista, muiden suoritusten vähättelyä tai tosiasioiden vääristelyä ja sillä voi olla myös harhaanjohtava ja vääristyneen maailmankuvan luominen. Urheilijalle syntyy illuusio oman valmentajan yliveraisuudesta ja ulkopuolisten mitättömyydestä. Heidän vuorovaikutuksensa ei tässäkään tilanteessa ole ilman urheilupuheen luomaa valmentajan valta-asemaa.

5.6 Urheilijan kuunteleminen

Urheilijan kuunteleminen ja hänen yksilöllisyytensä huomaamisen tärkeys nousivat myös lähes kaikilla haastateltavilla esiin. Kaikki valmentajat varmasti teoriassa tiedostavat, että urheilijan kuunteleminen on yksi vuorovaikutuksen toiminnan elinehto. Kuitenkin käytännössä, esimerkiksi joukkuelajeissa, on vaikea huomioida valmennettavien eroja. Harrastuksen alkuvaiheessa on vähemmän harjoitusaikaa, joten valmentaja ei ehdi vielä oppimaan yksilöllisiä eroja ja myöhemmin taitotason erot vaikuttavat vuorovaikutukseen valmentajan ja urheilijan välillä.

Näissä tilanteissa valmentajalla on tavoite huomioida kaikki yksilöinä, mutta jos toinen on hitaampi ymmärtämään ja pelitilanne on hektinen, niin vain nopeimmin ymmärtäville ehtii antaa neuvoja ja hitaampien vain pitää selvitä mukana. Valmentajilla on usein myös houkutus keskittyä parempaan ja yksilöllisempään vuorovaikutukseen sellaisten yksilöiden kanssa, jotka ovat korkeammalla taitotasolla ja tekevät tulosta, jolla valmentajan ammatillinen arvo julkisuudessa ja lajin sisällä usein mitataan.

Koripallovalmentaja Henrik Dettmann on puhunut julkisuudessa paljon vuorovaikutuksen eli urheilijan kuuntelemisen tärkeydestä. Hänen valmennustyyliinsä on vuosien kuluessa muuttunut minäkeskeisestä valmentajasta pelaajakeskeiseen ”pehmovalmennukseen”. (Hämäläinen 2015a, 48–50.) Tässäkin sana pehmovalmennus mielestäni kuitenkin kuvaa vielä miehisten lajien asennetta vuorovaikutukselliseen valmentamiseen. Kun kuunnellaan ja toimitaan vuorovaikutuksessa eikä huudeta ja käskytetä, niin silloin pehmoillaan.

Muutoksen tarve urheilussa liittyy myös Hämäläisen (2015b, 49) toteamaan yhteiskunnan arvo-
muutoksen vaikutukseen. Nykypäivän valmentaja ei ole vain autoritaarinen johtaja, vaan hänen on
toimittava vuorovaikutuksessa kuunnellen urheilijaa. Vanhanaikainen käskytyvalmennus ei jatku-
vasti käytettynä enää toimi. Nykypäivän lapset ja nuoret kasvatetaan jo alakouluiästä pohtimaan
asioita, löytämään itse ratkaisuja ja keskustelemaan niistä vuorovaikutuksessa opettajien ja ikäto-
vereiden kanssa.

Sama tilanne on kaikissa harrastuksissa: uusi sukupolvi on kasvanut erilaisessa yhteiskunnassa,
jossa asioista keskustellaan ja neuvotellaan. Jopa alakoulun oppilaiden itseohjautuvuus on suu-
remmassa roolissa kuin esimerkiksi 1980-luvulla omalla ja ikätovereideni kohdalla oli. Edellisen
sukupolven aikana kasvaneiden valmentajien on löydettävä nyt uusi tyyli, miten kuunnella valmen-
nettaviaan ja keskusteltava heidän kanssaan. Uuden sukupolven valmennus on enemmän urheili-
jan tukemista, jossa valmentaja pikemminkin auttaa urheilijaa tuntemaan itsensä ja löytämään itse
voimavaransa. Urheilijaa autetaan myös enemmän itseohjautuvaksi ja löytämään oman sisäisen
motivaationsa. (Westerlund 2015, 30.)

Tällainen nykyaikainen urheilijan kohtaaminen on perustana mestariopettaja Jukka Haapalaisen
pedagogisessa vuorovaikutuksessa, kun hän valmentaa oppilaitaan kilpatanssissa. Hänen pyrki-
myksensä on ottaa jokainen tanssija ainutlaatuisena yksilönä, juuri sellaisena kuin hän on tai mitä
hänestä voi tulla. Hän ohjaa tanssijat vastuuseen omista liikkeistään siirtyen nopeasti sanallisesta
vuorovaikutuksesta liikkeiden kokeiluun ja sitä myöden muuttaen liikkeiden kokeilemisen sanoiksi.
Hän pysyy opetettavassa asiassa, kunnes tanssijat siirtyvät seuraavaan aiheeseen omaehtoisesti,
ollessaan siihen valmiita. (Suutari-Jääskö, 2014, 76–78.) Samalla kokeilemisen ja liikkeen löytämi-
sen linjoilla on myös Mariana Siljamäki (2007, 277) kirjoittaessaan tanssinopetuksesta liikuntape-
dagogiikan näkökulmasta. Tällaista vuorovaikutustaitoa ei tietenkään pysty oppimaan pelkästään
teoriassa, vaan se kehittyy oman kokemuksen ja valmennustaidon mukana, jokaiselle oman val-
mentajapersoonallisuuden mukaan. Koulutukset ovat kuitenkin erittäin tärkeitä juuri aloitteleville
valmentajille, joilla ei ole juurikaan valmennuskokemusta tai tarpeeksi omaa uraa takanaan tai min-
käänlaista pedagogista koulutusta.

Sairaus- ja vammatilanteissa urheilijan kuunteleminen ja hänen tuntemisensa auttaa myös merkit-
tävästi. Journal of Athletic Training-lehdessä julkaistun amerikkalaisen tutkimuksen mukaan 80 %
tutkimuksessa olleista urheilijoista sai valmentajaltaan psyykkistä tukea vamman ja sen kuntoutta-

misen aikana. Niillä 55 %:lla, jotka ilmaisivat korkeampaa tyytyväisyysastetta valmentajansa henkiseen tukeen, oli merkittävästi pienempi riski kokea masennusta ja ahdistusta palatessaan takaisin kilpailutilanteeseen. (Yang, Schaefer, Zhang, Covassin, Ding and Heiden 2014, 776; Björkstrand 2011, 26 – 27.)

Olen itse urheilu-urallani kokenut hyvin vahvasti sen, että kuunteleva valmentaja on tärkeänä tukena etenkin huonoina päivinä ja vammautumisen hetkellä. Ne hetket ovat niitä, jolloin urheilija todella tarvitsee valmentajaansa, eivät niinkään voiton ja juhlan keskellä. Voiton hetkissä on kaikkien, valmentajien ja tukijoukkojen, helppo olla mukana, mutta huonoina päivinä urheilijat jäävät yksin. Huonoimmassa tilanteessa valmentaja keskittyy vain niihin, jotka ovat kunnossa – loukkaantunut urheilija jätetään huomiotta. Tämä asia on myös valmentajan eettinen valinta ja suuri osatekijä itse urheilijalle sekä hänen henkiselle jaksamiselleen. Urheilijan ei pitäisi kokea, että hänen arvonsa riippuu tuloksista, vaan että hän saa valmentajan tuen myös silloin, kun tukemisen tarve on suurin. Lapsen pitäisi kokea, että aikuisten tuki, rakkaus ja hyväksyntä eivät ole riippuvaista lapsen suorituksista tai kilpailuissa pärjäämisestä. (SLU 2004, 15.)

5.7 Yksityisyyden rajat

Yksityisyyden rajat oli myös kaikilla vastaajilla mainittu eettiseen koodistoon ja koulutukseen kuuluvaksi tärkeäksi osaksi. Omasta mielestäni tämä osa-alue nousee jopa tärkeimmäksi urheilijan kannalta, erityisesti silloin kun kyseessä ovat alaikäiset harrastajat. Kaikki haastateltavat korostivat valmentajan oman yksityiselämän ja valmentajan roolin rajan vetämistä, urheilijan vapaa-ajan rajaamista ja näihin liittyen myös sosiaalisen median käyttöä. Sosiaalisen median käytön rajaamisessa etenkin vanhemmat ja kokeneemmat vastaavat totesivat asian olevan jo yksi tärkeimmistä koulutuskohteista nuorille valmentajille ja ohjaajille.

Itse olen käynyt läpi valmentajaurani alkutaipaleella loppuun palamisen, koska en osannut eriyttää henkilökohtaista elämääni valmentajan roolistani. Tämä rajan vetämisen tärkeys olisi myös sisällytettävä valmentajakoulutusten alkutaipaleelle. Olen tavannut paljon valmentajia, jotka sanovat valmennustyönsä olevan heidän koko elämänsä. Missään ammatissa ei ole terveellistä olla ilman vapaa-aikaa. Ilman sitä työhön on vaikea ottaa etäisyyttä, saada perspektiiviä ja subjektiivista havainnointia. Vanhemmille lapsen harrastus on aivanlaatuista. Nyky-yhteiskunnassa vanhemmat usein osallistuvat lapsensa harrastuksiin niin kokonaisvaltaisesti, että myös heille on tehtävä selväksi,

milloin valmentajan vapaa-aika alkaa ja milloin työ loppuu. Jos valmentaja ei osaa vetää näitä rajoja, hänen vapaa-aikansa kutistuu minimaaliseksi sosiaalisen median ollessa tilanteessa myötävaikuttajana.

Sosiaalisen median kohdalla valmennusvastaavat totesivat tärkeäksi rajojen asettamisen, varsinkin nuoremman polven valmentajille. Yksi valmennusvastaavista kertoi, kuinka nuoremmat valmentajat ottavat valmennettaviaan Facebook-kavereikseen yksityiseen profiiliin. Siellä valmennettavat saivat todistaa oman valmentajansa yksityiselämää, ”ryyppyillan” kuvia tai muuta valmentajan eettisiä rajoja rikkovaa käytöstä. Valmennusvastaavien mielipide oli samassa linjassa oman mielipiteeni kanssa: valmentajalla täytyy olla sosiaalisessa mediassa ammattiprofiili. Yksityisprofiili ei ole se foorumi, johon otetaan kavereiksi omia valmennettavia ja kommentoidaan heidän yksityiselämänsä saati sitten valmentajan elämää. Sosiaalisessa mediassa yksityisyyden rajojen rikkominen voidaan myöskin käsittää oman valta-aseman hyväksikäytöksi. Valmentajalla on tällöin mahdollisuus, tiedostamattaankin, muokata valmennettaviensa mielipiteitä sekä esimerkiksi lisätä valmennettaviensa eriarvoista kohtelua.

Urheilijan oman vapaa-ajan rajaaminen tulee esille myös sosiaalisen median yhteydessä. Mitä suurempi valmentajan ja valmennettavan ikäero on, sitä tarkemmin valmentajan pitäisi huomioida urheilijan yksityisyyden rajat. Valmentajan ei tulisi ottaa yhteyttä valmennettavaansa hänen vapaaajallaan, ellei asia koske suoraan hänen valmennustaan. (Koivisto ym. 2011, 11.) Alaikäisillä yhteydenotto olisi hoidettava ensisijaisesti harrastajan vanhempien kautta, jotta eettisyys asioiden hoitamisessa säilyisi.

6 EETTISYYDEN KOULUTTAMISEN TOTEUTUS

Kaksi viimeistä kysymystäni koskivat eettisyyden kouluttamista, sen sisällyttämistä johonkin muuhun valmennusalueeseen ja haastateltavieni mielipiteitä eettisyyden tärkeydestä, myös silloin kun valmentaja tulee eri maasta ja kulttuurista. Haastatellessani olivat kaikki haastateltavat samaa mieltä, että eettisten rajojen ja valmentajien eettisen koodiston kouluttaminen on erittäin tärkeää. Heillä oli kaikilla lähes samat raamit siihen, mitä pitäisi liittyä valmentajille suunnattuun koulutukseen, kuten edellisessä luvussa luettelini.

Vastaukset olivat myös hyvin yhtenäisiä liittyen kysymykseen siitä, miten koulutus pitäisi järjestää. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että eettisten rajojen koulutus täytyisi aloittaa lajiliittojen ja kattojärjestöiden toimesta. Tämä oli itselleni yllätys, koska ajattelin että seurat tekisivät itsenäisesti aloitteen Nuori Suomi -periaatteiden mukaisesti ja lisäisivät eettisyyttä koulutuksiinsa. Luultavasti tämä mielipide-ero toteutuksesta liittyy vahvasti muiden lajiliittojen suuruuteen ja varoihin. Kaikki muut lajit paitsi tanssiurheilu ovat olympialajeja, joten rahalliset tuet valtakunnallisesti ja kansainvälisesti ovat eri tasolla. Tällöin näiden suurempien lajiliittojen koulutusorganisaatiot ovat myös suurempia ja pystyvät nopeassakin aikataulussa luomaan materiaaleja seuroille.

Paketteja lajitietouden kouluttamiseen on jo kuitenkin olemassa kaikilla, joten eettinen toiminta ja sen kouluttaminen pitäisi pystyä sisällyttämään näihin olemassa oleviin koulutuspaketteihin. Toinen vaihtoehto on saada erillinen eettisiin rajoihin perehtynyt ammattilainen kouluttamaan niitä muun koulutuksen ohessa. Yksi haastateltavista oli ehdottomasti alan ammattikouluttajien kannalla, muut eivät muodostaneet selkeää mielipidettä asiasta, mutta kallistuivat enemmän kuitenkin eettisyyden sisällyttämiseen lajiliittojen koulutukseen.

Yksi haastateltavista mietti myös erikseen juuri sitä, kuinka ja mihin osa-alueeseen eettisten rajojen koulutus pitäisi sisällyttää. Hänen mielestään myös vuorovaikutuskoulutus olisi hyvä osa-alue, missä juuri eettisiä toimintatapoja valmentajille voisi tuoda esiin käytännön harjoituksina. Toinen haastateltava totesi myös, että mitä aikaisemmassa vaiheessa valmentajan koulutuspolkua näitä asioita käsitellään, sitä parempi. Syyksi hän totesi sen, että koska juuri pienimpien ja aloittelevien valmentajissa on paljon vapaaehtoisia nuoria harrastajia ja lasten vanhempia, niin sitä tärkeämpää olisi saada liittotasolta koulutuspaketit juuri heille. Näin aloittelevat valmentajat ja ohjaajat saavat

heti pohjan omalle valmennukselleen, eikä kukaan voisi ongelmatilanteissa sanoa, ettei ollut tietoinen, mitä saa sanoa tai tehdä. Koulutus ei missään nimessä poista ongelmia, mutta ainakin lisää tietoutta ja toivottavasti vähentäisi mahdollisuuksia ylilyöntien tapahtumiseen.

Itse löysin aihealuetta sivuavan koulutuksen psyykkisen valmennuksen puolelta, mutta vasta valmentajien jatkokoulutuksena Jyväskylän yliopistossa. Koulutuksen sisältöön kuului juuri valmentajan eettisyyteen kehittäviä osa-alueita, kuten tunneälyn kehittäminen, vuorovaikutus ja urheilijan kuunteleminen, urheilijan psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi sekä turvallisen ja hyvän harjoitusilma-
piirin luominen. Koulutus sisälsi myös mediataitojen opiskelua, joten nähtävästi se oli tähdätty nimenomaan huippu-urheiluun ja enemmän sillä tasolla toimiville valmentajille, sillä nuorimpien kanssa ei mediataitoja vielä niin suuressa määrin tarvitse. (Ks. Psyykkinen valmennus -esite 2011, viitattu 10.10.2015.)

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen tutkimuksessa vuonna 2012 ammattivalmentajien suurin osaamistarve oli psyykkisen valmennuksen koulutus. Peräti 75 % vastaajista koki tarvitse-
vansa lisää tämän osa-alueen koulutusta. Vuorovaikutustaitojen koulutusta toivoi 53 % vastaajista. (Kärmeniemi 2012.) Ammattivalmentajienkin kokiessa, että juuri eettisyyteen liittyvien taitojen kou-
lutusentarve on suurin, on vaikea uskoa, että juniorivalmennuksen peruspilarit, vapaaehtoiset vanhemmat ja nuoret harrastajat hakeutuvat tällaisille kursseille omakustanteisesti. Kaikkien edellä
mainittujen osa-alueiden pitäisi olla ohjattuna ja sisällytettynä lajikoulutuksiin valmentajapolun alussa valmentajien tarpeiden mukaisesti. Kynnys osallistua tällaiseen koulutukseen pitäisi tehdä mahdollisimman matalaksi.

Olen itse osallistunut Valmentaja- ja ohjaajakoulutuksen psyykkisen valmennuksen ohjaajakoulu-
tukseen, mutta vasta yli kymmenen vuoden valmentajaurani jälkeen. Muut osallistujat olivat suhteellisen kokeneita valmentajia tai kauan urheilussa mukana toimineita henkilöitä. Hyvin harvassa olivat vapaaehtoiset, aloittelevat seuraohjaajat. Itse koin entisenä huippu-urheilijana ja silloin vielä
mielestäni suhteellisen kokemattomana valmentajana, että löysin kurssin siltikin liian myöhään. Huippu-urheilijan siirtyminen valmentajaksi on omassa lajissani muutaman lajitekni-
sen tutkinnon takana ja sitten olisi yhtäkkiä osattava valmentaa ilman minkäänlaista pedagogista ja eettistä kou-
lutusta. Tämä tilanne on sama useassa muussakin lajissa. Sellaisessa tilanteessa toistaa helposti vain omilta valmentajiltaan opittuja asioita eikä osaa vielä hahmottaa valmentamisen liittyvää ko-
konaisuutta.

Suomi kasvaa koko ajan monikulttuurisemmaksi, joten pari haastateltavaa mietti myös pitkään kysymystäni, miten toisesta kulttuurista tulevaa valmentajaa pitäisi ohjeistaa eettisyydessä. Suomen lait eivät ole välttämättä ulkomaalaisille selviä tasa-arvon, ihmisarvon, fyysisen häirinnän ja lasten oikeuksien osalta. Tuollaisissa tilanteissa heidän mielestään valmentajan palkkaavan seuran tehtävä ja vastuu on informoida valmentajaa vallitsevista säännöistä ja eettisyydestä. Seuran vastuu on kertoa toisesta maasta ja kulttuurista tuleville valmentajille lait, eettiset rajat ja hyväksyttävät keinot eikä vain ummistaa silmiään menestyksen toiveissaan.

Osa päivittäisessä elämässäni tapaamistani taitolajien valmentajista on ollut jopa sitä mieltä, että vierailevat valmentajat voisivat allekirjoittaa palkkaavan seuran kanssa sopimuksen, jossa heille kerrotaan eettisen valmennuksen peruspilarit. Tällöin kukaan ei voisi sanoa ongelmatilanteessa, ettei ollut tietoinen, missä rajat menevät.

Tästä informoinnin tarpeesta ajatukseni laajenivat joukkueurheilua läheltä seuranneena siihen, kuinka yhä suurempi osa urheilijoistakin ovat eri kulttuureista Suomeen saapuneita, eikä heillä, kuten ei kaikilla kantasuomalaisillakaan, ole välttämättä ohjeita nuorempien urheilijoiden kanssa sopivista suhteista ja käytöksestä. (SLU 2011, 14.) Useassa Suomen joukkuelajin kokoonpanossa on jo lähes puolet muista kulttuureista tulleita, joten olisi tärkeää kertoa urheilijoille myös heidän omista oikeuksistaan. Hyvänä esimerkkinä ovat useat Afrikasta tulleet pelaajat, joilla monella ei ole mitään tietoa palkkauksesta tai työsopimuslaeista. Tällöin valta-asemassa olevilla on helppo käyttää pelaajien tietämättömyyttä hyväksi sopimuksia tehdessä. Valmentajien eettisyyteen kuuluu mielestäni myös urheilijalle informoimisen vastuu, ellei sitä ole sovittu seuran johdon hoidettavaksi.

7 POHDINTA

Aloittaessani lopputyöni halusin idealistisesti tehdä eettisen koodiston alkuoppaan harrastustoiminnassa toimiville valmentajille, ohjaajille ja opettajille, mutta kaivautuessani yhä sisemmälle eettisyyden ytimeen havaitsin tehtäväni liian laajaksi. Materiaalia etsiessäni löysin valmiita eettisiä koodistoja ulkomaisilta sivustoilta. Netissä oli myös eri lähteistä koottuja eettisiä ohjeistuksia, joten niistä olisi jatkossa helppo koota ohjeistusta valmentajille ja muille toimihenkilöille. Odotan myös mielenkiinnolla, milloin Uotilan mainitsema Suomen Valmentajien eettinen koodisto valmistuu ja mitä siihen on sisällytetty, sillä en mistään saanut sen sisällöstä vastausta.

Suurimman pohdinnan aiheeksi tämän työn myötä muodostui kuitenkin se, mitä haastatteluissani kysyinkin. Miten valmennusvastaavat ovat sisäistäneet eettisyyden valmennuksessa ja miten sen koulutusta toteutetaan ruohonjuuritasolla? Suurien seurojen valmennusvastaavat olivat kyllä tietoisia eettisyyteen liittyvistä asioista, mutta he eivät ole kuitenkaan saaneet siihen erityistä koulutusta. Kysyessäni heiltä mitä eettiseen koodistoon sisältyy, he eivät kaikki aluksi ymmärtäneet mitä tarkoitin. En halunnut johdatella heitä, vaan pyysin heitä ajattelemaan asiaa arvojen kautta, jonka avulla he pääsivät asiaan sisälle.

Jos alalla pitkään olleet kokevat epävarmuutta jo koodiston sisällöstä, miten harrastuspohjalta toimivien valmentajien oletetaan osaavan eettiset perusteet ilman niiden sisällyttämistä heti aloituskoulutukseen? Heillä ei ole edes välttämättä pitkää urheilu-uraa takana, kuten itselläni oli, joten näin monia erilaisia valmentajan malleja. Näistä kokemuksista kykenin ammentamaan jotakin tietoutta valmennukseeni, mutta siltikin koin epävarmuutta siitä, kuinka osaisin kasvattaa tasapainoisia harrastajia ja urheilijoita.

Ammattivalmentajien suurin koulutustoive on psyykkinen valmennus. Valmentajien jatkokoulutuksessa yliopiston toimesta on mahdollista opiskella psyykkistä valmennusta, joka sisältää juuri aiheeseeni liittyviä eettisiä аспекteja, kuten vuorovaikutustaitoja, kuuntelemista ja valmentajan tunneälyn kehittämistä. Tämä koulutus toteutetaan vasta akateemisella tasolla tai vain ammattivalmentajille. Onko psyykkisen valmennuksen keskittyminen pääasiassa ammattikouluttajille estänyt laaja-alaisemman kouluttamisen järjestämisen vapaaehtoisvalmentajille lajiliittojen avustuksella? Mielestäni eettisyyden perusasioiden kouluttamista voi sisällyttää koulutuksiin ilman, että kouluttaja on urheilupsykologi tai vastaava. Riittää, että ammattilaiset ovat olleet mukana kehittämässä ja

luomassa koulutusmateriaalia sekä aloittamassa kouluttajakoulutukset, kuten käymässäni psykisen valmennuksen koulutuksessa. Tämän jälkeen kouluttajakoulutuksen saaneet voivat jatkaa kouluttamista lajiliitto- ja seurasella.

Hämäläisen väitöskirjassa oli koko sivun mittainen koonti siitä, millainen on urheilijoiden mielestä hyvä valmentaja. Hän totesikin, että kaikki valmentajat varmasti pyrkivät olemaan hyviä valmentajia, mutta kukaan meistä ei pysty täyttämään valmennettaviemme kaikkia odotuksia (2008, 134). Tarinoissaan suurin osa kirjoittajista kuitenkin ihaili valmentajaansa. Tällainen jalustalle nostaminen tuo mukanaan suuren vastuun. Urheilija nostaa valmentajaa ihaillessaan hänet niin korkealle jalustalle, että valmentajan siellä ylailmoissa ollessaan olisi aina hyvä muistaa, kuinka kaikki hänen tekemisensä ja sanomisensa vaikuttavat kauas tulevaisuuteen. (Hämäläinen 2008, 85.)

Tuota mainitsemaani väitöskirjaa lukiessani tunsin piston sydämessäni, mutta toisaalta olin innoissani. Mietin kuinka kokematon ja avuton olin aloittaessani valmennustyöni pelkän oman urheilijaurani tiedoilla, pari tekniikkatutkintoa taskussa. Mitä kaikkea on tullut sanottua ja tehtyä, ihan vain omaa kokemattomuuttani ja tietämättömyyttäni, vaikka tarkoitukseni ovat olleet hyvät? Voisiko valmentajauran alun avuttomuutta välttää pienellä eettisellä ja pedagogisella koulutuspaketilla, mikä voisi olla saman sisältöinen kaikille lajeille? Toisaalta olin innoissani siksi, että löysin aiheittani niin hyvin sivuavaa materiaalia. Sain paljon vahvistusta ajatuksilleni, jotta voisin jatkossa syventää ja laajentaa tutkimustani eettisyyden kouluttamisesta. Samalla heräsi toive saada mahdollisesti aikaan kehitystä valmentajien, ohjaajien ja kaikkien harrastustoiminnassa olevien koulutuksessa kohti eettisyyttä.

Itse hakeuduin pedagogiseen koulutukseen juuri kasvatuksellisen tiedon puutteen tunteesta ja halusta oppia lisää. Koulutus on avannut minulle tien yhä vahvempaan valmentajuuteen ja eettiseen identiteettiin. Kaikilla valmentajilla ei päivätyön ohessa ole mahdollisuutta pidempään koulutukseen, joten se pitäisi ehdottomasti tehdä mahdolliseksi seurojen ja lajiliittojen kurssimaisten koulutusten kautta. Suomessa on reilu 9000 urheiluseuraa, joissa jokaisessa on ainakin kymmenkunta vapaaehtoista valmentajaa ja ohjaajaa (Valo 2015, viitattu 26.10.2015) ja joukkuelajeissa jopa moninkertainen määrä. Tämän perusteella voimme kaikki vain laskea, kuinka monta sataa tuhatta heitä on. Vapaaehtoisille on siirretty lasten kasvattaminen niin sanotuiksi kunnon kansalaisiksi, mutta millä resursseilla? Onko oikein olettaa, että heillä on automaattinen kyky kasvattaa ja olla eettisiä päätöksissään?

Toinen kaikille pohtimisen arvoinen asia on eettisten rajojen ylittäminen lajin hengessä tai valmentajan kunnianhimon vuoksi. Kirjoittamattomia sääntöjä joita urheilijat opetetaan hyväksymään, on kaikissa lajeissa, koska se kuuluu niin sanotusti asiaan. Arvostelulajeissa, kuten tanssissa, voimistelussa ja luistelussa, tulokset tiedetään usein jo etukäteen tuomarilistojen tullessa julki. Joukkuelajeissa taas tuomarien haukkuminen – ja jopa uhkaileminen – on hyväksyttyä ja normaalia. Nyrkitappelut ovat kaukalossa urheilun hengessä sallittuja, mutta kadulta tappelijat kerää poliisi. Onnettomuuksien jälkeen jonkin aikaa taas puhutaan urheilun eettisyydestä ja väkivallan vähentämisestä säännöin. Vähentyisivätkö ylilyönnit, jos vanhemmat ja varsinkin lapset itse olisivat tietoisempia mitä heidän ei täydy hyväksyä edes menestyksen toivossa? Vanhempien kunnianhimo sokaisee joskus heidät sulkemaan silmänsä ja silottelemaan asioita, jotka ovat lapselle epämiellyttäviä. Pelkkä vanhempien kouluttaminen eettisyyteen ei ole riittävä keino, vaan urheilijoidenkin on tiedotettava ne itse tarpeeksi varhain.

Tasa-arvon parantaminen on myös yksi keino vähentää ei-eettistä toimintaa. Naisurheilun asema on urheilupiireissä heikompi ja vähemmän arvostettu kuin miesurheilun. Tähän on myös Nuori Suomi -aineistossa puututtu. Lehtisessä kehoitetaan miettimään tasa-arvoa myös toiselta kannalta, mikä sai minutkin miettimään: ”Olemmeko tottuneet epätasa-arvoon niin, ettemme osaa aina tunnistaa syrjintää, häirintää tai edes hyväksikäyttöä, eikä näiden kohteeksi joutunutkaan näe ongelmaa, vaan pitää sitä joko ”luonnollisena”, asiaan kuuluvana tai syyttää tilanteesta itseään?” (Koivisto 2011, 45)”.

Useiden seurojen sivuilta on löydettävissä hyvin seurojen arvot, mutta siitä, leikkaavatko arvot läpi koko seuran mukaan lukien seurajohdon, tukijoukot, valmennuksen ja urheilijat, on jokaisen sivuja lukevan hyvä arvioida. Jos johdon arvot ovat ristiriidassa urheilijoille ja valmentajille annettujen arvojen kanssa, ei eettisyys välttämättä kuitenkaan toteudu käytännössä, vaikka koulutusta olisikin. Arvojohtamista kaivataan urheilussakin, eikä vain politiikassa ja talousmaailmassa.

Eettisyyttä pitäisi avata jokaiselle urheilussa toimivalle. Meidän kaikkien aikuisten tehtävänä olisi näyttää esimerkkiä kuinka urheilu tuottaa iloa, luo sosiaalisia taitoja sekä edistää terveyttä. Positiivisessa ilmapiirissä urheilu kasvattaa pitkäjänteisyyteen ja tavoitteellisuuteen, joka kantaa läpi elämän ja antaa mallin myös työelämään.

Laakso (2007, 22) toteaa, että liikunta tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden miettiä oikeaa ja väärää sekä itsekkyyden ja oikeudenmukaisuuden välisiä suhteita. Tilanteet täytyy vain käyttää eettisesti oikein hyväksi. Olen hänen kanssaan täysin samaa mieltä. Urheilu on täynnä tunteita, ilon ja pettymyksen kyyneleitä, oppimista ja täynnä esteettistä kauneutta – innostavan ja urheilijaa tukevan valmentajan kulkiessa rinnalla. Se on vuorovaikutustaitojen oppimista, elämänikäisten ystävyyssuhteiden solmimista ja toisen huomioonottamista – valmentajallekin.

Ala-asteen toista luokkaa käyvä tyttäreni tuli tänään joukkuelajinsa harjoituksista kotiin, mukanaan alaikäisen, naispuolisen apuvalmentajan puhelinnumero. Sosiaalinen tyttäreni oli kutsuttu mukaan WhatsApp:iin, varmasti hyvässä tarkoituksessa. Otin numeron itselleni, selitin tyttärelleni miksi ja otin yhteyttä tyttäreni urheiluseuraan, hyvässä tarkoituksessa minäkin.

LÄHTEET

Aho, S.1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Edita.

Ahokas, M. 2015. Stanley Milgram (1974): Obedience to authority. Viitattu 15.9.2015, <https://www.avoin.helsinki.fi/oppimateriaalit/sosiaalipsykologia/milgram.htm>.

Beurling, J. 2011. Reilun pelin käsikirja – Kohti eettisempää liikuntaa ja urheilua. SLU – julkaisusarja 2011:2.

Berg, P. 2014. Urheiluseurat kunnon kansalaista kasvattamassa – vanhempien ja valmentajien näkemyksiä kodin ja urheiluseuran kasvatustehtävistä. Asunmaa, T. & Pellikka, I. (toim.) Samalta viivalta 8 - Valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineisto 2014. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.

Björkstrand S. 2011. Sosiaalinen tuki loukkaantunutta urheilijaa valmentaessa. Valmentaja 2011 (2), 26–27.

Danskanen K. 2015. Psykkinen valmennus on osa harjoitusta. Valmentaja 2011 (5), 11.

Dictionary.com 2015. Ethos. Viitattu 14.10.2015, <http://dictionary.reference.com/browse/ethos>.

Edmuller, A. & Wilhelm, T. 2004. Manipulointitekniikat – niiden tunnistaminen ja torjuminen. Helsinki: Rastor.

Etiikka.fi 2015. Reilun somen säännöt. Viitattu 25.10.2015, <http://etiikka.fi/some/reilun-somen-saannot/>.

Forum 24, 16.12.2015. Tekstarit. Mieli-pidepalsta. (ei tekijää).

Giesen 2015. Faculty-Student Relationships. Viitattu 23.10.2015, <http://facdevblog.niu.edu/relationships>.

Hatakka, H. 2013. Vakaa ääni, vaappuvat tunteet. Iiris. 2013 (4), 15–20.

- Hurme, R. & Pesonen, M. 1978. Englantilais-suomalainen suursanakirja. Porvoo : WSOY.
- Hämäläinen, K. 2008. Urheilija ja valmentaja urheilun maailmassa. Eetokset, ihanteet ja kasvatus urheilijoiden tarinoissa. Jyväskylän yliopisto. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Tohtorin väitöskirja. Viitattu 26.8.2015, <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18557/9789513930981.pdf?sequence=1>.
- Hämäläinen, K. 2015a. Valmentamisen muuttuneet käsitykset. Valmentaja. 2015 (4), 48–49.
- Hämäläinen, K. 2015b. Urheilun arvot muuttuvat yhteiskunnan arvomuutosten mukana. Valmentaja. 2015 (4), 49.
- Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen. Juva: Bookwell.
- Kalliopuska, M. 1994. Ruokkiiko valmennus narsismia? Kunto & Valmennus, 1994 (1), 58–59.
- Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otava.
- Kellon Työväen Urheilijat ry. 2015. Viitattu 15.10.2014, <http://www.ktu.fi/voimistelu/>.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1998. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.
- Koivisto, N. 2002. "Sopivia" tyttöjä ja "oikeita" poikia – hyvän seuran opas sukupuolitietoiseen arkeen. SLU – julkaisusarja 2011:7.
- Koivisto, N. & Tiihonen, A. 2002a. Lupa välittää – lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa - Opas urheilussa toimiville aikuisille. SLU – julkaisusarja 2011:10.
- Koivisto, N. & Tiihonen, A. 2002b. Lupa välittää – lupa puuttua. Aikuisten valmentajien ja nuorten urheilijoiden välisistä seurustelusuhteista. Liite oppaaseen Lupa välittää – lupa puuttua.

Kuusela, S. 2010. Valta ja vuorovaikutus johtamisessa. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Viitattu 7.9.2015, <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/66677/978-951-44-8297-7.pdf?sequence=1>.

Kuusiluoto, H. 2014a. Kympin tyttöjen kiirastuli. Kaleva, 20.11.2015, 12.

Kuusiluoto, H. 2014b. Valmentajat punnitsevat taitoluistelijoita Suomessakin. Kaleva, 20.11.2015, 12.

Kärmeniemi, M. 2012, Valmentaminen ammattina Suomessa. KIHU: n julkaisusarja 2012:34, viitattu 23.9.2015.

Laakso, L. 2007. Johdatus liikuntapedagogiikkaan ja liikuntakasvatukseen. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P. & Huovinen, T. (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY.

Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä, 148/2014. 2 §.

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 504/2002. 2 §.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986. 7§.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2015. Seksuaalinen häirintä. Viitattu 10.9.2015, <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/seksuaalinen-hairinta/>.

Opetusalan Ammattijärjestö 2015. Viitattu 10.10.2014, <http://www.oaj.fi/cs/oaj/opettajan%20ammattietiikka%20ja%20eettiset%20periaatteet>.

Otavan Opisto 2015. Normatiivinen etiikka. Viitattu 22.9.2015, http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/fi/fi2/1_etiikka_ja_moraali/03_normatiivinen_etiikka?C:D=gjgx.e7GI&m:selres=gjgx.e7GI.

Oulun Kärpät 46 ry. 2015. Viitattu 20.11.2015, <http://www.oulunkarpat46.fi/>.

Oulun Kärpät 46 ry. 2015. Kärppä-aapinen. Viitattu 21.11.2015, <http://www.oulunkarpat46.fi/uutiset/14553/karppa-aapinen-sisaiset-pelisaannot>.

Oulun Luistinseura ry. 2015. Viitattu 30.11.2014, <http://jalkapallo.ols.fi/>.

Psyykkinen valmennus – valmentajien täydennyskoulutus 2011. Jyväskylän yliopisto. Esite. (ei tekijää), viitattu 2.10.2015, <https://www.jyu.fi/tutkimus/yksikot/viveca/taydennyskoulutukset/Psyykinen%20valmennus/Esite%20psyykkinen%20valmennus>.

Reilu Peli – Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet 2004. Euroopan yhdenvertaisuuden teema-vuoden erikoispainos, Suomen Liikunta ja Urheilu ry. 2005:4.

Rovio, E. 2007. Ryhmä liikunnanopetuksen kohteena. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P. & Huovinen, T. (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY.

Saari, M. 2015. Kerronko äidille? Seura 2015 (7), 17–21.

Sairaanhoitajaliitto 2015. Viitattu 22.9.2015, <https://sairaanhoitajat.fi/jasenpalvelut/ammattillinen-kehittyminen/sairaanhoitajan-eettiset-ohjeet/>.

Siljamäki, M. 2007. Tanssin oppiminen – enemmän kuin askeleita. Teoksessa Heikinaro-Johansson, P. & Huovinen, T. (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY.

Suomen Fysioterapeutit 2015. Viitattu 22.9.2015, <http://www.suomenfysioterapeutit.fi/index.php/materiaalisalkku>.

Suomen Lastenhoitoalan liitto 2015. Viitattu 22.9.2015, (http://www.slal.fi/index.php?k=107608&hakustr=eettinen#a_107608).

Suomen mielenterveysseura ry 2015. Hyvä itsetunto on optimistista realismia. Viitattu 16.10.2015, <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/hyv%C3%A4-itsetunto-optimistista-realismia>.

Suomen YK-liitto 2015, Ihmisoikeudet. Viitattu 22.9.2015, <http://www.yk.fi/node/5>.

Suutari-Jääskö, S. 2014. Pedagoginen vuorovaikutus mestariopettaja Jukka Haapalaisen kilpatanssin yksityisopetuksessa. Oulun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 5.10.2015, <http://herkules.oulu.fi/thesis/nbnfioulu-201406041671.pdf>.

Tanssiurheiluseura Bolero ry. 2015. Viitattu 18.9.2015, <http://bolerosport.org/>.

Tawast, T. 2014. "Mitä ihmiselle tapahtuu?" Psykologinen manipulaatio vaikuttamisen välineenä. Käsiteanalyysi. Helsingin Yliopisto. Teologian tiedekunta. Pro gradu – tutkielma. Viitattu 1.10.2015, <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/136338/mitaihmi.pdf?sequence=1>.

Tilastokeskus 2015. Tilastollinen tiedonkeruu. Viitattu 15.10.2015, <https://www.stat.fi/virsta/tke-ruu/04/03/>.

United States Olympic Committee 2015. Coaching ethics code 1992. Viitattu 1.10.2015, <http://www.teamusa.org/USA-Karate/Officials-and-Coaches/Coaches-Resources/USOC-Coaching-Ethics-Code>.

Valo 2015. Nuorten ja aikuisten harrasteliikunta. Viitattu 26.10.2015, <http://www.sport.fi/urheiluseura/nuorten-ja-aikuisten-harrasteliikunta>.

Westerlund, E. 2015. Arvostus tulee itse ansaita. Valmentaja 2015 (2), 30–31.

Yang, J., Schaefer, J., Zhang, N., Covassin, T., Ding, K., Heiden, E. 2015. Social Support From the Athletic Trainer and Symptoms of Depression and Anxiety at Return to Play. Journal of Athletic Training. 2014 (49), 773-779.

Zimbardo, P. 1999-2015. Stanford Prison Experiment. Viitattu 15.9.2015, <http://www.prison-exp.org/>.